

m_phil_2024_011

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

**МОДАЛЬНІСТЬ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ:
УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ ПЕРЕКЛАД**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувач другого рівня вищої освіти

ОПП «Українська мова та література»

спеціальності 035 Філологія

Франчук Богдана Русланівна

Керівник: доктор філологічних наук,

проф. Шабат-Савка С. Т.

Рецензент: кандидат філологічних наук,

доц. Максим'юк О. В.

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 7

від „25” листопада 2024 р.

Завідувач кафедри _____ проф. Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці – 2024

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	4
ANNOTATION.....	5
ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ В ЛІНГВІСТИЦІ	
1.1 Категорійний статус модальності волевиявлення в сучасних мовознавчих студіях.....	13
1.2 Оптативність та волюнтативність як глобальні інтенції комунікативно-модального вияву.....	17
1.3 Діалогічний дискурс як континуум реалізації модальності волевиявлення..	23
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ СПОНУКАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	
2.1 Різномірні засоби вираження комунікативної інтенції спонукання в українській мові.....	30
2.2 Репрезентація спонукальної модальності в англійській мові.....	45
2.3 Спонукальні речення та українсько-англійський переклад.....	49
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3. ОПТАТИВНІСТЬ ЯК МАРКЕР МОДАЛЬНОСТІ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ	
3.1 Засоби вербалізації оптативної модальності в українській мові.....	55
3.2 Формально-синтаксичний аспект реалізації оптативності в англійській мові.....	60
3.3 Принципи інтерпретації оптативних речень української мови англійською..	64
Висновки до розділу 3.....	69

ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

АНОТАЦІЯ

Франчук Б. Р. Модальність волевиявлення в художньому тексті: українсько-англійський переклад.

У дипломній роботі здійснено комплексний аналіз багатоаспектної категорії модальності волевиявлення як важливого компоненту речень у мовній комунікації, що відображає волюнтативні зв'язки між учасниками спілкування. Поняття волевиявлення схарактеризовано як глобальну інтенцію комунікативно-модального впливу в діалогічному мовленні. З опертям на прозову творчість Уласа Самчука обґрунтовано роль спонукальних та оптативних конструкцій як маркерів реалізації інтенцій волевиявлення в художньому тексті. З'ясовано, що в діалогічному дискурсі яскраво виражені модально-експресивні значення і модально-емоційні відтінки висловлень, які експлікують наміри та бажання мовця. На багатому ілюстративному матеріалі проаналізовано засоби вербалізації інтенцій категоричного, пом'якшеного і нейтрального спонукання в українській мові, укладено перелік основних методів реалізації оптативно-модальних значень. Досліджено формально-синтаксичний та екстралінгвістичний аспекти репрезентації спонукальності й оптативності в англійській мові. На основі фактичного матеріалу та проаналізованих досліджень комунікативно-функціонального виміру модальності окреслено співвідношення вербальних і невербальних засобів в аспекті вираження інтенції волевиявлення. Висвітлено специфіку відтворення англійською мовою українських речень зі значенням модальності волевиявлення, запропоновано стратегії та методи перекладу українських спонукальних і оптативних висловлень англійською мовою.

Ключові слова: модальність волевиявлення, комунікативна інтенція, волюнтативні відношення, діалогічне мовлення, Улас Самчук, мовостиль, спонукальність, оптатив, адресант, адресат, спонукальне речення, оптативне висловлення, перекладацька трансформація.

ANNOTATION

Franchuk B. R. The volitive modality in a literary text: Ukrainian-English translation.

The thesis presents a comprehensive analysis of the multidimensional category of the volitive modality as an important component of sentences in language communication, reflecting volitional relations between the participants of communication. The concept of volition is characterized as a global intention of communicative-modal influence in dialogic speech. On the basis of Ulas Samchuk's prose works, the role of inducing and optative constructions as markers of the realization of the intentions of volition in a literary text is substantiated. It is found that modal expressive meanings and modal-emotional shades of statements that explicate the intentions and desires of the speaker are clearly expressed in dialogic discourse. The means of verbalizing the intentions of categorical, softened and neutral inducement in Ukrainian are analyzed on the basis of rich illustrative material. A list of the main methods of realizing optative-modal meanings is compiled. The formal-syntactic and extralinguistic aspects of the representation of inducement and optativity in English are studied. On the basis of factual material and analyzed studies of the communicative-functional dimension of modality, the correlation of verbal and non-verbal means in terms of expressing the intention of volition is outlined. The specifics of reproduction of Ukrainian sentences with the meaning of volitive modality in English are highlighted. Strategies and methods of translation of Ukrainian inductive and optative utterances into English are offered.

Key words: volitive modality, communicative intention, volitional relations, dialogic speech, Ulas Samchuk, linguistic style, inducement, optative, addresser, addressee, inductive sentence, optative utterance, translation transformation.

**ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ
ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ**

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Богдана ФРАНЧУК
(підпис)

ВСТУП

Категорія модальності посідає особливе місце серед багатоаспектних категорій, які стали об'єктом системних логіко-філософських та лінгвістичних досліджень на формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному та комунікативно-функціональному рівнях. Модальність як семантично-мовленнєва категорія є необхідним компонентом речень у мовній комунікації, що виражає ставлення мовця до змісту висловлення. Підходи до визначення засобів вираження модальності, зокрема модальності волевиявлення обґрунтовані у працях таких українських та зарубіжних науковців, як І. Вихованець, В. Шинкарук, О. Доценко, О. Ковтун, О. Помазан, Ф. Палмер, К. фон Фінтель, С. Гурбанова та ін. Категорію модальності волевиявлення та засоби її реалізації в оптативних і спонукальних синтаксичних конструкціях різноаспектно висвітлено у дослідженнях Н. Куравської, С. Шабат-Савки, Л. Умрихіної, С. Харченко тощо. Чимало праць присвячено порівняльно-зіставному аналізу маркерів вираження інтенції волевиявлення в українській та англійській мовах (І. Шаповал, Г. Дрінко, О. Тугай, О. Гришина, Н. Куравська).

У сучасних лінгвістичних студіях панівним є комунікативний напрям синтаксичних досліджень, в межах якого речення розглядають «у тому лінгвістичному та екстралінгвістичному контексті, в якому воно існує і набуває різноманітних модифікацій» [22, с. 141]. Велику увагу приділяють вивченню процесу інтеракції мовців у комунікативній ситуації волевиявлення, що знаходить своє віддзеркалення у діалогічному мовленні художніх текстів. Діалогічність передбачає спілкування з іншою людиною і «характеризує особистість як соціальну істоту» [76], тому однією з функцій діалогу в художньому творі є окреслення ситуації спілкування персонажів. Перспективними вважаємо дослідження діалогічного дискурсу як континууму реалізації інтенцій волевиявлення в аспекті мовотворчості того чи того письменника.

Серед досліджень категорій діалогічності та модальності волевиявлення у доробку вітчизняних письменників неабияке зацікавлення викликає мовостиль українського письменника Уласа Самчука, творчість якого відбиває його світоглядну позицію, ставлення до подій в історії України й українського народу та різних суспільно-політичних явищ. Невіддільним компонентом мови творів письменника є діалогічне мовлення, що відтворює народне світобачення, оцінку тогочасної антиукраїнської мовної політики, специфіку побутових комунікативних ситуацій, емоційно-експресивний характер висловлення думки.

Мовотворчість У. Самчука неодноразово зацікавлювала лінгвістів, зокрема В. Стеція, який вперше створив мовний портрет письменника, описавши зв'язок між його ідіостилем та світобаченням. Г. Горох досліджувала мовностилістичні особливості художніх творів цього українського романіста, С. Каленюк описала лексику його прози у функціонально-стильовому аспекті. Епістолярній спадщині У. Самчука присвячені наукові розвідки М. Пангелової та І. Руснак. Однак формально-стилістичний та комунікативний аспект творчості цього класика української літератури ще потребує глибоких наукових студій.

Актуальність теми зумовлена відсутністю комплексного аналізу модальності волевиявлення в українській та англійській мовах і виокремленням спонукальних та оптативних конструкцій як основних маркерів волюнтативних відношень та експлікації суб'єкта мовлення в текстовій комунікації. На часі системне дослідження модальності волевиявлення в контексті діалогічного мовлення Уласа Самчука – відомого українського письменника, з опертям на екстралінгвальні чинники комунікації та письменницький ідіолект.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз категорії модальності волевиявлення, дослідити засоби її реалізації в українському та англійському діалогічному мовленні.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) визначити місце модальності волевиявлення в сучасній лінгвістиці;

- 2) схарактеризувати волевиявлення як глобальну інтенцію комунікативно-модального впливу в діалогічному мовленні;
- 3) дослідити засоби реалізації інтенції волевиявлення в спонукальних реченнях в українській та англійській мовах;
- 4) проаналізувати формально-синтаксичний та комунікативний аспект репрезентації оптативної модальності в українській та англійській мовах;
- 5) окреслити співвідношення вербальних і невербальних засобів в аспекті вербалізації інтенції волевиявлення;
- 6) запропонувати стратегії та методи перекладу англійською мовою українських речень зі значенням модальності волевиявлення;
- 7) обґрунтувати роль спонукальних та оптативних конструкцій як маркерів вираження інтенцій волевиявлення в мовотворчості Уласа Самчука.

Об'єкт дослідження – модальність волевиявлення в сучасних українській та англійській мовах і діалогічний дискурс як релевантний адресатно-адресатний континуум реалізації інтенцій з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвальних чинників людської комунікації.

Предмет дослідження – спонукальні та оптативні висловлення як засоби реалізації модальності волевиявлення в українському та англійському діалогічному мовленні, їхні комунікативні, семантико-синтаксичні та лінгвопрагматичні параметри.

Джерела фактичного матеріалу. Дослідження оперте на джерельну базу (610 прикладів та 124 самотійно змодельовані конструкції англійської мови), що охоплює художній дискурс Уласа Самчука – визначного українського письменника широкого епічного розмаху, проповідника національних ідей та духовних цінностей, який став літописцем свого часу, «українським Гомером ХХ століття [85]», адже у своїй творчості розв'язував соціально-побутові, політичні, психологічні та філософські питання [7]. Проаналізовано такі прозові твори У. Самчука, як «Волинь», «Марія» і «Чого не гоїть вогонь», що містять спонукальні та оптативні конструкції зі значенням вираження модальності волевиявлення.

Роман-хроніка «Волинь» – найвизначніше творче досягнення У. Самчука, в якому об'єктивно змальовано історичне буття українців, селянську працю, людські взаємини, сімейний уклад, ідею національного самоствердження народу. У повісті «Марія» (переклад англійською мовою здійснив Р. Франко), одному з найсенсаційніших творів письменника, схарактеризовано образ стражденної України в жорстокі часи панування комуністичної ідеології та чи не найбільшого більшовицького геноциду – Голодомору 1932-1933 рр. Роман «Чого не гоїть вогонь» розповідає про боротьбу одного із загонів Української Повстанської Армії з російським тоталітаризмом і німецькими окупантами за незалежну Україну.

Методи дослідження підпорядковані досягненню мети й розв'язанню поставлених завдань. Зокрема: *описовий метод з прийомами наскрізного виписування* застосовано для добору фактичного матеріалу та його систематизації, для характеристики теоретичних позицій різних учених і репрезентації комунікативно зорієнтованих наукових напрямів, для таксономії та інвентаризації – розподілу комунікативних конструкцій на типи залежно від ступеня інтенсивності спонування, для інтерпретації – з'ясування особливостей вираження інтенцій комунікативно-модального впливу; *структурний метод* використано для виокремлення маркерів реалізації модальності волевиявлення у тексті; *зіставний метод* – для порівняння української мови з англійською з метою виявлення специфіки передавання інтенції волевиявлення засобами обох мов; *метод моделювання* – для інтерпретації англійською мовою українських конструкцій зі значенням модальності волевиявлення; *математичний метод системного аналізу та кількісних підрахунків* використано для обчислення кількості розглянутих одиниць аналізу та встановлення характеристик досліджуваних одиниць; *методику дистрибутивного аналізу* – для точної експлікації інтенції, визначення в контексті спонукальних та оптативних речень як визначальних маркерів реалізації діалогічності в дискурсі художньої прози; *методику контекстуально-інтерпретаційного аналізу* – для окреслення лінгвістичних та екстралінгвальних чинників вираження модальності

волевиявлення; за допомогою *методики трансформаційного аналізу* описано потенційну здатність спонукальних висловлень виражати імперативну семантику, створювати експресивність та естетичність діалогічного мовлення.

Наукова новизна дипломної роботи обумовлена тим, що чи не вперше в українській лінгвістиці здійснено порівняльний аналіз засобів реалізації модальності волевиявлення в українській та англійській мовах; на багатому ілюстративному матеріалі схарактеризовано спонукальні висловлення в ракурсі їхньої семантики, функційного потенціалу та маркерів вираження в мовистилі Уласа Самчука; досліджено оптативні конструкції з огляду на широкий спектр інтенцій волевиявлення у діалогічному дискурсі; запропоновано способи перекладу українських оптативних і спонукальних речень англійською мовою.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає в розширенні сфери досліджень українського комунікативного синтаксису, поглибленні знань про модальність волевиявлення та діалогічний дискурс як континуум її реалізації, обґрунтуванні ролі спонукальних та оптативних конструкцій як маркерів вираження інтенцій волевиявлення, окресленні співвідношень вербальних і невербальних засобів в аспекті передавання інтенцій комунікативно-модального впливу. Результати наукової роботи окреслюють перспективи для подальших наукових досліджень із комунікативної лінгвістики української мови, слугують підґрунтям для подальшого вивчення окремих положень компаративістики, дискурсології та перекладознавства.

Практичне значення одержаних результатів. Зібраний та проаналізований фактичний матеріал можна використати в процесі викладання синтаксису української та англійської мов, комунікативної і порівняльної лінгвістики, під час читання спецкурсів із лінгвосинергетики, лінгвістики тексту, психолінгвістики, як ілюстративний матеріал при проведенні семінарських і практичних занять, тренінгів з українсько-англійського перекладу. Результати дослідження можна використати у створенні навчальних посібників і методичних розробок для студентів-філологів, а також у перекладі українських художніх текстів англійською мовою.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення та висновки апробовано на II Міжнародній молодіжній конференції «Платон мені друг, але істина дорожча»: теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук (Чернівці, 1 березня 2024 р.), студентській науковій конференції (Чернівці, 16-18 квітня 2024 р.) та Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження», присвяченій 75-річчю з дня народження професора Ніни Гуйванюк (Чернівці, 14-15 листопада 2024 р.). Тези доповідей розміщено в матеріалах конференцій:

Франчук Б. Реалізація комунікативної інтенції спонування в мовотворчості Уласа Самчука. *Матеріали II Міжнародної молодіжної конференції «Платон мені друг, але істина дорожча»: теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук.* Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. С. 254-256.

Франчук Б. Термінообшир поняття волевиявлення в контексті дисциплін соціально-гуманітарного циклу. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.* Філологічний факультет. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. С. 191-192.

Шабат-Савка С., Франчук Б. Різномірні засоби вираження комунікативних інтенцій спонування: українсько-англійський переклад. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю від дня народження професора Ніни Гуйванюк / за ред. С. Т. Шабат-Савки.* Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. С. 204–206.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел, анотацій українською та англійською мовами.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ В ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Категорійний статус модальності волевиявлення в сучасних мовознавчих студіях

Категорії модальності як об'єкту сучасних лінгвістичних досліджень присвячено наукові розвідки багатьох провідних українських та зарубіжних мовознавців. Поняттям «модальність» (від лат. *modus* – спосіб, міра) оперують й інші гуманітарні науки, зокрема філософія, логіка, літературознавство, що свідчить про універсальність, багатоаспектність цього терміну та розгалуженість думок щодо його функціонування. Наприклад, західноєвропейський дослідник Ш. Баллі характеризував модальність як активну розумову операцію, проведену мовцем з уявленням, що міститься в диктумі [88]. На переконання О. Доценко, аналізована категорія є логіко-граматичною, оскільки завдяки існуванню принципу нерозривного взаємозв'язку мовленнєвих і мисленнєвих процесів «оформлення модальності синтаксичних конструкцій відбувається вже на довербальному етапі їхнього формування, тобто на рівні судження, і не залежить від структури певної мови» [18, с. 4]. Н. Костусяк пропонує розглядати модальність як граматичну надкатегорію, що має багатоаспектний вияв та комунікативну спрямованість на різних рівнях мовленнєвої діяльності [32, с. 291] – морфологічному, синтаксичному, інтонаційному [46]. Подібну ідею про необмеженість модальності конкретним мовним рівнем висловлює В. Ткачук, описуючи її як функціонально-семантичне поле [60].

Попри суперечність поглядів, спільною є думка науковців щодо важливого місця модальності в комунікативному процесі та виокремлення її як суттєвої характеристики кожного речення, що пов'язує його з реальною дійсністю [41, с. 165].

У сучасному мовознавстві основну увагу зосереджують на

комунікативно-функціональному вимірі модальності, враховують семантичний, синтаксичний і прагматичний аспекти висловлення та їх взаємодію. Зокрема, в академічному синтаксисі домінує погляд на модальність як функціонально-семантичну категорію, що «виражає відношення висловлення до дійсності, в тому числі й суб'єктивну кваліфікацію повідомлюваного» [64, с. 367]. Таку думку поділяє Ф. Бацевич, доповнюючи тлумачення аналізованої категорії прагмалінгвістичним підходом [3, с. 349]. А. Загнітко вважає, що у формуванні модальності ключову роль відіграє саме фактор комунікативної визначеності та навантаженості [22, с. 198]. На основі цього лінгвісти розрізняють об'єктивну та суб'єктивну модальності. Аспект об'єктивної модальності полягає у відношенні змісту речення до певного плану дійсності, а суб'єктивної – в оцінному ставленні мовця до змісту висловлення [28, с. 17-18]. У виданні «Сучасна українська літературна мова: Синтаксис», за редакцією І. Білодіда, зазначено, що модальність формулює особисте ставлення мовця до думки, яку він висловлює, «з погляду реальності, ірреальності або можливості явищ у мовній ситуації, контексті» [58, с. 119].

Підвищений інтерес до вивчення категорії модальності зумовлений антропоцентричним поворотом у лінгвістиці, одним із завдань якого є дослідження впливу мови на поведінку людини і процес її мислення. У цьому контексті варто акцентувати увагу на модальності волевиявлення, що «відображає позицію суб'єкта мовлення щодо необхідності чи бажаності встановлення певного об'єктивного зв'язку між суб'єктом та предикатом пропозиції» [19, с. 52], проте не містить інформацію про об'єктивну дійсність. Питання вивчення категорії модальності волевиявлення, її маркерів та засобів реалізації залишається актуальним.

Волевиявлення – широке і багатогранне поняття, яке потребує наукового обґрунтування у психофізіологічному, юридичному, соціально-філософському, та лінгвопрагматичному аспектах. Воно ґрунтується на мовленнєвому акті адресанта як основного суб'єкта комунікації, вияві рішучості та наполегливості мовця в процесі досягнення певної цілі або завдань, втілених у тих чи тих діях,

зусиллях, рішеннях. Для чіткого окреслення категоріального статусу волевиявлення, варто враховувати значення слів, з яких воно складене, а саме: «воля» та «виявлення».

Воля – це складний психологічний та соціальний феномен, що означає цілеспрямовану «здатність людини виявляти власну активність у різних сферах буттєвості, самостійно визначати свою поведінку, здійснювати щоденний вибір у процесі взаємодії з природним і соціальним середовищем» [45, с. 11]. Виявленням називають дію чи процес демонстрування комунікативних намірів, висловлення, вираження людських почуттів зовнішніми ознаками, фізичними (міміка, жести) та психологічними (емоції, думки) маркерами. Отже, волевиявлення тлумачать як волю-в-діяльності, тобто процес докладання волі до самої дійсності, зовнішню об'єктивну форму виявлення волі особи. Згідно з «Оксфордським словником англійської мови», волевиявлення (volition) – це дія вияву бажання [89, с. 417].

Існують різні концепції щодо інтерпретації волевиявлення як мовознавчого поняття. На думку О. Тугай, воно має статус окремого модального значення, семантика якого охоплює елемент потенційності та смислові відтінки бажаності, необхідності, можливості тощо [62, с. 30]. В аспекті прагмалінгвістики, як зазначає О. Даскалюк, волевиявлення аналізують як різновекторну мовну величину, оскільки воно «передбачає врахування багатьох компонентів комунікативної ситуації, що знаходить відображення в мовних засобах передання каузації» [17, с. 81].

У галузі комунікативної лінгвістики тісний зв'язок спостерігаємо між концепцією волевиявлення, прагматично-волюнтативними функціями мови та експлікацією комунікативних інтенцій в адресантно-адресатному континуумі. Зміст мовленнєвої ситуації волевиявлення полягає у волі адресанта (прямий наказ, попередження, пропозиція, бажання тощо), спрямованої «на адресата з метою певної зміни ситуації» [33, с. 181]. Для реалізації комунікативної ситуації волевиявлення необхідна наявність адресата, який може бути як слухачем, так і виконавцем / невиконавцем волевиявлення. Адресат інтерпретує

висловлення адресанта, розкриваючи закладений у ньому мовцем суб'єктивний авторський намір. Адресантом волевиявлення у лінгвістичному аспекті є індивід, який створює, кодує і передає повідомлення адресатові, а в окремих випадках разом з адресатом здійснює зазначену у висловленні волевиявлення дію.

Категорію модальності волевиявлення зазвичай виділяють в семантичній структурі суб'єктивної модальності. Серед її підвидів (епістемічний, аксіологічний), Н. Сафонова виокремлює волітивний, що відображає «ставлення мовця до змісту висловлення з погляду ... ступеня необхідності чи бажаності встановлення реальних зв'язків між предикатом та відповідним актантом пропозиції» [50, с. 76]. Дослідники С. Чанг, А. Тімберлейк [90] та Ф. Палмер [95] вирізняють модальність волевиявлення як вид деонтичної модальності, що виражає ставлення мовця – надію, бажання або побоювання – до пропозиції, наявної у висловлюванні. Вважаємо слушною думку багатьох мовознавців, зокрема О. Даскалюк, які переконують, що волевиявлення перебуває за межами згаданого поділу на об'єктивну та суб'єктивну модальності. Воно є особливою підкатегорією модальності, тому що поєднує прагнення мовця внести зміни в об'єктивну дійсність завдяки спонуканню до дії співрозмовника (або через долучення самого мовця до виконання цієї дії) [16, с. 89].

Модальність волевиявлення як функціонально-семантична категорія полягає у вираженні волюнтативних відношень між об'єктом та суб'єктом волевиявлення [35, с. 183]. За Н. Швидкою, модальне значення волевиявлення становить «адресовану співрозмовникові чи групі співрозмовників вимогу такої дії чи поведінки, яка б забезпечила відповідність між основним змістом спонукального речення й дієсністю» [84, с. 7]. С. Педченко стверджує, що суб'єктивна волітивна модальність має виразну прагматичну спрямованість на перетворення позамовної дійсності, з'ясування позиції суб'єкта мовлення щодо проблеми компонентів пропозиції, бажаності чи необхідності створення певного об'єктивного зв'язку між ними [44, с. 100]. Під впливом конкретної

комунікативної ситуації волевиявлення особи набуває модальних відтінків заклику, команди, наказу, попередження, поради, побажання, діапазон яких «коливається від наполегливої категоричності до ввічливого прохання» [43, с. 306-307].

Для конструкцій з модальними значеннями волевиявлення характерне значне семантичне навантаження, умови вживання, закономірності утворення та функціонування в мовленні, що свідчить про перспективність подальших досліджень таких висловлень. Волевиявлення має переважно синтаксичну природу й пов'язано з переданням відношення між повідомленням, що міститься в реченні, і дійсністю.

Отже, модальність як екстралінгвальний мовний елемент репрезентує ставлення мовця до дійсності та змісту висловлення і є обов'язковим складником мовних конструкцій. У сучасній лінгвістиці все більше акцентується увага на модальності як на комунікативно-прагматичній суб'єктивно-об'єктивній категорії широкого змісту, в якій найбезпосереднішим чином співвідносяться семантико-синтаксичні та прагматичні компоненти речення. Суть модальності волевиявлення як семантико-граматичної категорії полягає у вольовому впливі адресанта на адресата, вираженні волі мовця, що має на меті встановити зв'язок між об'єктом та його ознакою. Найважливішим для мовознавчих досліджень є тлумачення волевиявлення як свідомо цілеспрямованого акту волі мовця в контексті діалогічного спілкування [72]. В основі акту волевиявлення, що слугує передумовою успішного спілкування в системі «адресант – адресат», лежить емоційно-вольова сфера комунікантів.

1.2 Оптативність та волюнтативність як глобальні інтенції комунікативно-модального вияву

Основними значеннями функціонально-семантичної категорії модальності волевиявлення є волюнтативність (директивність, спонування) та оптативність (бажаність), відмінність між якими полягає в адресованості / неадресованості волевиявлення. Як зазначає О. Доценко, цитуючи зарубіжних

лінгвістів, оптативну ситуацію вирізняють як таку, якій притаманна неадресованість бажання та відсутність суб'єкта-виконавця як неодмінного учасника ситуації, тоді як для волюнтативної модальності наявність суб'єкта є обов'язковою [19, с. 59-60]. Так, речення *«Я спішу! Стій! Стій! Зупиніть! Мусимо проїхати!»* (4, с. 40) свідчать про присутність адресата, який повинен виконати вказану мовцем дію. У висловленні з оптативним значенням *«Та ще аби люди Бога не гнівили. Без Бога мужик порожнеча»* (1, с. 55) наявність слухача-виконавця дії необов'язкова.

Комунікативна ситуація волевиявлення передбачає наявність адресанта, який висловлює свої міркування, бажання, волю тощо, тому значення волевиявлення варто розглядати в межах суб'єктивної реалізації модальності. Суб'єктивну модальність представляє інтенція мовця, при вираженні якої завдяки набору релевантних засобів відбувається «перехід від інтенційного стану до мовленнєвого акту» [76, с. 67]. В. Шинкарук, характеризуючи модальність як категорію модусу, пов'язану з використанням речення в акті мовлення, стверджує, що «вона прямо залежить від інтенції мовця, тому що значення, які становлять модус речення, здебільшого є інтенційно-комунікативними» [86, с. 21].

У лінгвістичних дослідженнях теорії мовленнєвих актів термінопоняття інтенції визначають як комунікативну мету висловлення, намір мовця передати те, що він насправді має на увазі під своїми словами. Ф. Бацевич розглядає комунікативну інтенцію як «осмислений чи інтуїтивний намір адресанта, який визначає внутрішню програму мовлення і спосіб її втілення» [3, с. 116]. Майже ідентичне визначення інтенції представлено у «Лінгвістичній енциклопедії» О. Селіванової [52, с. 203]. А. Олійник акцентує увагу на волюнтативному елементі у структурі інтенції, підкреслюючи, що інтенція – це намір мовця повідомити співрозмовнику потрібну інформацію та спонукати його до виконання певних дій [40, с. 39]. На переконання С. Шабат-Савки, комунікативна інтенція – це глобальна настанова висловлення, його смисловий потенціал, втілення наміру адресанта у мовну форму [76, с. 24]. Графемні значення цієї лінгвістичної

категорії втілені в модально-інтенційних реалізаціях речень.

Серед широкого спектру інтенційних потреб зосередимо увагу на інтенціях комунікативно-модального вияву, адже, згідно з уявленням С. Шабат-Савки, саме вони спрямовані на вираження таких комунікативних потреб волевиявлення, як: спонукати учасника розмови до певного вчинку, дії, заборонити, попросити, наказати тощо (комунікативна інтенція спонукання); експлікувати мовленнєвий намір, пов'язаний з бажаннями чи побажаннями адресатові (комунікативна інтенція оптативності) [78, с. 109]. Вступаючи в комунікативний акт, суб'єкт комунікації використовує різноманітні, об'єднані однією інтенцією мовні конструкції, що мають різне комунікативне завдання. У конкретній комунікативній ситуації волевиявлення мовця може набувати відповідних модальних відтінків заклику, заборони, наказу, команди, застереження, побажання чи поради. Поряд з розповідними і питальними конструкціями інтенції комунікативно-модального вияву реалізують оптативні та спонукальні модально-інтенційні висловлення, які функціонують в діалогічному і монологічному типах мовлення.

Розглянемо, в чому полягає суть волюнтативності як глобальної інтенції комунікативно-модального вияву.

Волюнтативні відношення належать до сфери директивних мовленнєвих актів і, як зауважує О. Тугай, «реалізують модально-прагматичну рамку “волюнтативний модус – пропозитивний диктум”» [61, с. 72]. Волюнтативність передбачає вираження волі суб'єкта щодо подальших дій співрозмовника: «– *Забери те порося, – не витримав врешті батько. – Налий йому у який черепочок і постав під столом*» (1, с. 62). Характерною рисою висловлень з волітивним значенням волюнтативності є наявність ситуації волевиявлення та спрямованість на конкретного адресата, «який повинен стати виконавцем необхідної для модального суб'єкта дії» [19, с. 246].

У семантичній структурі висловлень з волюнтативною модальністю визначальною є спонукальна (директивна) сема, тому вважаємо доцільним називати такі конструкції ефективними реалізаторами комунікативної інтенції

спонування.

За словами М. Скаба, основним прагматичним завданням спонукальних висловлень є вольовий вплив на співрозмовника, а адресованість як необхідний компонент переплітається з волевиявленням адресанта мовлення [54, с. 36]. Зміна думок та дій адресата, довкілля, репрезентація емоційно-вольових стосунків між співрозмовниками в конкретній конситуації спілкування – це основна комунікативна мета спонукальних конструкцій. Значення волевиявлення є спільним змістовим компонентом усіх спонукальних висловлень, тому, як стверджує О. Шатілова, це значення слугує «загальною семантичною ознакою всіх імперативних речень» [83, с. 166]. На думку авторів «Теоретичної морфології української мови» (2004), «спонукальний спосіб виражає таку бажану дію, яка може відбутися лише тоді, якщо на те є добра воля особи, до якої звертається мовець» [11, с. 261]. Адресатом спонування може бути як істота (людина, тварина): «– *Мамо. Прошу, прошу. Розбудіть мене завтра... Але раненько! Чуєте?*» (2, с. 5), так і неістота (рослина, природне явище, об'єкт неживої природи, предмет, створений людиною тощо): «*Марія дивиться на сонце і благає його: "Сонце любе! Не спіши так, зачекай! Зачепися он там на дубі і посидь, відпочинь..."*» (3, с. 14).

Спонукальним висловленням притаманне особливе семантичне навантаження, активізація людського фактора, закономірності утворення та умови вживання в мовленні. На реалізацію комунікативної інтенції спонування впливають особистісні, соціальні та ситуативні чинники. З огляду на це, чимало праць присвячено опису різновидів спонукального значення та класифікацій спонукальних конструкцій залежно від інтенсивності волевиявлення мовця. До прикладу, з-поміж п'яти основних видів мовленнєвих актів (репрезентативи (асертиви), комісиви, директиви, експресиви, деклеративи) Дж. Серль визначає директиви як речення-спонування слухача до дії [96, с. 11]. Л. Фоміна розрізняє такі типи спонукальних мовленнєвих актів, як: наказ, вимогу, клопотання, прохання, пораду, застереження, пропозицію та запрошення [70]. С. Мясоєдова розподіляє спонукальні висловлення на такі групи: вимога, наказ, інструкція,

пропозиція, порада, запрошення, прохання, застереження, дозвіл і заборона [38]. Г. Дрінко виділяє прескриптивні (наказ (розпорядження), команда, вимога, заборона, дозвіл), реквестивні (прохання, благання), сугестивні (пропозиція, порада) та менасивні (погроза, застереження) спонукальні мовленнєві акти [20]. О. Шатілова семантичні інтерпретації спонукального значення диференціює на наказ, інструкцію, прохання, пропозицію (фактитивна каузація), пораду і дозвіл (пермісивна каузація) [83, с. 169-170]. Нам імпонує запропонована С. Шабат-Савкою класифікація комунікативних інтенцій спонукування залежно від ступеня його інтенсивності та в аспекті інтенцій волевиявлення мовця. Мовознавиця виокремлює «інтенції категоричного спонукування (вимога, наказ, дозвіл, заборона), інтенції пом'якшеного спонукування (прохання, благання, вмовляння, моління, заклинання) та інтенції нейтрального спонукування (пропозиція, порада, застереження, заклик, втішання)» [76, с. 154-180].

У мовознавчих розвідках питання визначення категорійного статусу оптативності належить до дискусійних. Зазвичай під цим поняттям розуміють сукупність засобів вираження в мові здійснених або нездійснених бажань. Дослідженню оптативних речень як синтаксичних конструкцій, що набувають бажального значення, присвячені праці І. Вихованця, І. Слинька, Н. Гуйванюк, А. Загнітка, Л. Умрихіної, І. Шаповал та ін. Деякі лінгвісти не розмежовують суб'єктивно-модальні значення бажальності та спонукальності, а розглядають оптативні висловлення як підвид спонукальних речень, що мають бажальний відтінок. Проте, на противагу спонукальним конструкціям, висловленням з оптативним суб'єктивно-модальним значенням характерна неадресованість волевиявлення: «*А батько, мов викут, мов залізний жсах. Хоча б озвався. Хоча б рукою поворушив...*» (1, с. 79). Оптативні модальні відношення є дескриптивними мовленнєвими актами, оскільки «описують певну ситуацію, що є предметом бажання» [66, с. 141] та, як пояснює О. Тугай, «актуалізуються в парадигмі “оптативний модус — пропозитивний диктум”» [61, с. 65].

В англійській та українській мовах для оптативних ситуацій характерними є наявність автора волевиявлення і відсутність адресата-

виконавця як обов'язкового учасника ситуації [82, с. 39]. Л. Умрихіна слушно підкреслює, що оптативні конструкції самі по собі не слугують носіями спонукальної модальності, виконавцем бажаної дії може бути сам мовець, тому елемент спонукування в оптативних реченнях наявний лише за відповідних обставин, коли присутній безпосередній адресат мовлення [66, с. 141, 144]. До того ж, спонукальний і бажальний способи в українській граматиці, як правило, виражають різні модальні значення. Зокрема, бажальний спосіб, як відзначають І. Вихованець та К. Городенська, «виражає волевиявлення мовця про бажану дію або бажаний процес чи стан, але він не спрямовує його до співрозмовника чи співрозмовників, щоб вони виконали цю дію чи реалізували потрібний стан». Натомість, адресант мовлення лише повідомляє про бажану для нього дію собі чи іншим особам [11, с. 262].

З погляду Н. Костусяк, оптативна модальність (від лат. *optativus* – бажаний) «виражає граматично оформлену семантику бажаних для мовця дій, процесів чи станів, реалізація яких пов'язана із самим мовцем» [31]. Суб'єкт бажання висловлює свою волю щодо переходу зв'язків між собою та предикатом пропозиції з уявлюваного стану в реальний [19, с. 60], тобто бажана подія стане фактом дійсності лише після завершення комунікаційного моменту. Н. Куравська вналежнює оптатив як функціонально-семантичну категорію до групи висловлень з модальними значеннями пом'якшеного волевиявлення [36, с. 318]. Комунікативна інтенція оптативних речень полягає у висловленні мовцем прагнення втілити свої бажання / побажання у відповідний момент мовлення [76, с. 184].

З-поміж оптативно-модальних значень більшість мовознавців виділяють значення бажання, побажання та закликання [19, с. 61]. Л. Умрихіна диференціює оптативні висловлення на два типи: ірреально-потенційні (бажальність позитивно оціненого, бажальність із зумовленою винятковістю, власне бажальність) та власне ірреальні (бажальність-докір як стимул, бажальність-шкодування) [67, с. 15-17]. Згідно з класифікацією І. Шаповал, можна виокремити такі види оптативних конструкцій: бажання (власне

бажання, бажання пришвидшеного здійснення, бажання єдиного), бажання-порада (висловлювання перебувають у проміжній зоні між модальними значеннями оптативності та спонукальності), бажання-побоювання, бажання-осуд, нездійсненне бажання-шкодування стосовно минулого, бажання-спонукання, побажання [82, с. 62-66]. На думку С. Шабат-Савки, висловлення, що передають оптативну інтенцію, виражають намір мовця, який має семантику власне бажання, ірреального бажання, а також спонукальну семантику зі значеннями умови й побажання [76, с. 184-185]. М. Мірченко наголошує на функціонуванні в мовленнєвих ситуаціях внутрішньої та зовнішньої бажальності [37, с. 130]. Науковець твердить, що внутрішня бажальність відображає намір автора висловлення здійснити дію, яка буде корисною особисто для нього: *«Хочу лиш дивитися, й більше нічого»* (3, с. 18). За наступним прикладом можна судити про реалізацію зовнішньої бажальності у комунікативній ситуації, в якій висловлене адресантом бажання спрямоване до реального чи уявного адресата і може приносити йому користь або шкоду: *«– Краще б ти влаштувала мені з ним особисте побачення»* (4, с. 90).

Узагальнюючи сказане, виснуємо, що волюнтативність та оптативність як основні значення модальності волевиявлення реалізують мовленнєві інтенції комунікативно-модального вияву. Спонукальні висловлення виражають різноманітне за рівнем інтенсивності волевиявлення мовця щодо подальших дій адресата. Для оптативних конструкцій, оформлених за допомогою бажального способу дієслова з метою експлікації бажаних для адресанта мовлення дій чи процесів, наявність слухача є не обов'язковою.

1.3 Діалогічний дискурс як континуум реалізації модальності волевиявлення

Комунікативні висловлювання зі значенням модальності волевиявлення відображають інтеракцію співрозмовників, ставлення відправника інформації до адресата, спонукання того до певних вчинків чи висловлення власного бажання. Такі конструкції експлікують комунікативні інтенції мовця, реалізація

яких можлива в певній ситуації мовлення, де наявний Я та Інший. Цю взаємодію двох учасників комунікативного процесу називають діалогом (грец. *dialogos* – бесіда, розмова двох).

У лінгвістиці не існує єдиного визначення діалогу. Мовознавець Дж. Стін подає таку дефініцію: «розмова, низка висловлювань двох або більше осіб на певну тему» [99]. Н. Сафонова трактує діалог як певний тип інтеракції між людьми, спрямований на вирішення проблем, обмін думками, судженнями, інформацією [51, 2004]. За навчальним посібником «Психологія мовлення і психолінгвістика», діалогічне мовлення – «розмова, бесіда двох або більше (полілог) учасників спілкування, які поперемінно висловлюють свої повідомлення» [24, с. 24]. Співрозмовники розкривають сутність власного «я» під час діалогу з «іншим», адже, як констатує Ф. Бацевич, спілкування – «це акт взаємодії особистостей», «зустріч з іншим» [1, с. 103]. Адресант завжди прямо чи непрямо апелює до співучасника розмови. Борисов О. та Клановець А., аналізуючи діалог як особливу форму соціального контакту, засновану на передачі інформації, зазначають, що на мовний склад висловлень-реплік, з обміну яких складається діалогічне мовлення, має вплив безпосереднє сприйняття, що активізує роль адресата в мовленнєвій діяльності мовця [8, с. 8].

Для діалогічного мовлення характерний передусім двобічний характер, оскільки в процесі спілкування рівноправні комунікативні ролі адресант ↔ адресат змінюються. До інших специфічних властивостей належать спонтанність, емоційне забарвлення, чіткість, лаконічність, своєрідна шаблонність і ситуативна прив'язаність реплік, значна роль інтонації та невербальних засобів. Діалогічні висловлення відтворюють невимушеність та природність уснорозмовної комунікації, наприклад: «– Знаєш що, Хведоте? Давай підемо отак... Знаєш? Отак туди... До Лебедів. Як тече річка. Добре? – і вказав рукою напрямок. – Добре, – згодився одразу Хведот, шморгнув веселіше носом і підбадьорився» (1, с. 31). «– Ти тут, Глібчику? А йди, дитятко, поможи Галочці. – Зараз, мамо! – говорить Гліб, перериває мову, зривається, на бігу вибачається і зникає у кухні» (2, с. 14).

С. Шабат-Савка розрізняє поняття діалогу (спосіб організації мовлення) та діалогічності (текстова категорія, в якій він реалізується) [75, с. 146]. Якщо діалог між адресантом і реципієнтом, які можуть бути й колективними, відтворює реальну подію, то діалогічність як комунікативний аспект представляє опосередковану в часі та просторі взаємодію співрозмовників, передану в усній, писемній чи друкованій формі. Згідно з концепцією Н. Кондратенко, суб'єктно-текстова діалогічність передбачає не безпосереднє уснорозмовне мовлення між комунікантами, а діалог через текст [29, с. 132]. Діалог є вужчим поняттям, ніж діалогічність, яка репрезентує зв'язність, цілісність та завершеність тексту.

Діалогічний текст, як зауважує Л. Безугла, є результатом особливої двосторонньої мисленнєво-мовленнєвої діяльності комунікантів – діалогічного дискурсу [5, с. 127].

Передусім варто зазначити, що під поняттям «дискурс» розуміють комунікативну діяльність, яка виявляється в усній, писемній та паралінгвальній формах і відбувається в межах конкретного каналу спілкування [2, с. 13]. Дискурс охоплює не тільки мовленнєву діяльність, а й усі екстралінгвальні фактори та аспекти подій, що розглядаються в тексті, з урахуванням соціокультурного контексту. На думку К. Серажима, дискурс – це «життя тексту в нашій свідомості», поєднання тієї інформації, що ми отримали з тексту, з нашими знаннями про обставини його створення [53, с. 13].

Опираючись на низку наукових розвідок на тему діалогічного дискурсу, визначаємо це поняття як зафіксовану діалогічним текстом мисленнєво-комунікативну діяльність двох або більше співрозмовників, де залучено широкий спектр екстралінгвістичних ознак задля адекватного розуміння інформації, яку повідомляють. Діалогічний дискурс постає як динамічне мовне середовище, що вільно реалізує індивідуальні потреби мовця та передбачає «безперервний перетин», контактування з процесами життєдіяльності іншої особистості [79, с. 496]. Діалогічний тип дискурсів вирізняється такими комунікативними властивостями, як: наявність адресата й адресанта (можуть бути колективними) та спрямованість їхніх комунікативних ролей на вирішення конкретних завдань,

прив'язаність до певної ситуації і тематики, перевага спонтанного мовлення, вагома роль невербальних засобів спілкування [4], стратегія мовленнєвої поведінки учасників діалогу, які можуть перебивати одне одного, тощо.

Діалогічне мовлення – це природна, первинна форма мовного спілкування, пов'язана з уснорозмовною сферою [8, с. 8], тому воно є важливим компонентом художніх літературних творів, сюжет яких містить опис побутових комунікативних ситуацій, емоційно-експресивні висловлення персонажів. Саме в діалогічному дискурсі найяскравіше розкрито «комунікативний потенціал мовної особистості як носія певних інтенцій та різних психоемоційних станів» [77].

Діалогічні висловлення у художньому дискурсі, на відміну від реального діалогу, є заздалегідь продумані автором відповідно до розвитку подій у творі та підпорядковані просторово-часовій структурі тексту. Завдяки цьому особливості утворення й реалізації діалогічних конструкцій опиняються у ракурсі досліджень модальності, зокрема модальності волевиявлення. У цьому разі, як підкреслює Л. Умрихіна, до уваги беруть «не тільки відношення змісту повідомлюваного до дійсності, а й вивчення соціальних відносин співрозмовників, умов і цілей створення діалогічних ситуацій, інтерперсональної специфіки комунікації» [65]. У діалогічному мовленні максимально виражені модально-експресивні значення і модально-емоційні відтінки висловлень.

Пропозитивна функція, яку виконує діалогічна мова, відображає різноманітні прояви волі мовця та передбачає обмін спонукальними інтенціями. Спонукальні репліки у діалогах вербалізують різне за інтенсивністю волевиявлення (категоричне, пом'якшене, нейтральне): «– *Йдіть! Пийте!* – *Підемо,* – сказав "бідний чоловік" Симон. – *Може, й ви з нами?*» (2, с. 48). «– *І взагалі лишімо думки і займімось цікавішими справами,* – озвався Вайз. – *Прошу!*» (4, с. 42). «– *Ти скажи мені лиш слово...*» (3, с. 26).

Категорію діалогічності в художньому дискурсі реалізують також оптативні конструкції, що слугують маркерами вираження модальності волевиявлення.

Мовець висловлює своє бажання, прагнення здійснити певну дію чи спрямоване на адресата побажання або злопобажання: «– Хотілося б, знаєш... так, делікатно!» (4, с. 90). «– Хай буде все на здоров'я! – І свати випивали» (3, с. 27). «Бодай би тебе кольки скололи...» (1, с. 337).

У нашому дослідженні зосереджуємо увагу на художньому дискурсі Уласа Самчука – одного з найвидатніших українських письменників-емігрантів ХХ століття, неодмінним компонентом мовотворчості якого є діалогічне мовлення. Романи У. Самчука «Волинь», «Чого не гоїть вогонь» і повість «Марія» містять чимало діалогічних реплік, які реалізують модальні значення волюнтативності та оптативності. Як свідчать дані частотного аналізу вживання досліджуваних комунікативних одиниць у трьох творах У. Самчука (див. табл. 1), в діалогічних текстах спонукальні речення превалюють над оптативними.

Таблиця 1.1

Комунікативні конструкції зі значенням модальності волевиявлення в художньому дискурсі Уласа Самчука

Назва твору	Тип комунікативної конструкції	
	Спонукальні висловлення	Оптативні висловлення
«Волинь»	169	136
«Марія»	75	74
«Чого не гоїть вогонь»	95	47

Здійснений аналіз діалогічних конструкцій у зазначених творах дав змогу виявити закономірності вживання тих чи тих модальних висловлень в діалогічному дискурсі.

Сутність викладеного дає підстави стверджувати, що як окремий різновид дискурсу, діалогічний дискурс являє собою цілеспрямовану міжособистісну мовленнєву діяльність з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвальних чинників її організації, структури і динаміки функціонування. У діалогічному

мовленні реалізуються спонукальні та оптативні конструкції, які слугують маркерами вираження інтенцій волевиявлення.

Висновки до розділу 1

Модальність як функціонально-семантична категорія полягає у вираженні змісту висловлення до дійсності, а також у ставленні мовця до висловлених ним думок. У сучасних лінгвістичних студіях модальність волевиявлення найчастіше визначають як підкатегорію модальності, що виражає вольовий вплив адресанта мовлення на співрозмовника, його наміри чи бажання щодо зміни певної ситуації. Поняття волевиявлення розглядають як тип інтенційного впливу – мовленнєві дії, спрямовані на спонукання об'єкта виконати волю мовця (наказ, прохання, попередження, благання тощо). Акт виявлення волі є двостороннім, він ґрунтується на емоційно-вольовій сфері учасників комунікації, певною мірою зорієнтований на досягнення результату та обумовлений прагматичними намірами мовця виявити свою волю в певний момент мовлення.

Основними значеннями модальності волевиявлення є оптативність (бажаність) та волюнтативність (директивність, спонукання). Їх розрізняють за наявністю / відсутністю адресата волевиявлення. Висловлення з оптативним значенням реалізують бажання суб'єкта мовлення та його прагнення виконати свій намір у певний момент часу, самотійно або завдяки уявному чи реальному адресату. Для оптативних речень характерна неадресованість волевиявлення, тобто бажання мовця не є спонуканням конкретного виконавця до вказаних дій. Волюнтативність як інтенція комунікативно-модального вияву передбачає вираження волі адресанта мовлення щодо подальших дій співрозмовника. У таких конструкціях домінує елемент спонукання, яке відбиває різне за синтаксичною структурою та інтенсивністю волевиявлення мовця.

Взаємодія учасників спілкування з метою висловлення волевиявлення відбувається у комунікативній ситуації, де наявні принаймні дві особи: автор волевиявлення та реципієнт. Таку інтеракцію комунікантів називають діалогом

– обміном реплік, що передають певну інформацію. Діалогічність – це одна з визначальних рис мовостилю письменника, що втілює його світобачення і підпорядкована його задуму вплинути на потенційного адресата мовлення. Діалогічний дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність співрозмовників з урахуванням екстралінгвальних ознак їхнього спілкування є важливим континуумом реалізації модальності волевиявлення, оскільки саме в діалогічному мовленні яскраво виражені модально-емоційні відтінки спонукальних та оптативних висловлень, які є реалізаторами інтенцій волевиявлення.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ МОДЕЛІ СПОНУКАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

2.1 Різномірні засоби вираження комунікативної інтенції спонукання в українській мові

Модальне значення спонукальності, яке виділяють у межах модальності волевиявлення, полягає у комплексі мовленнєвих та немовленнєвих дій, спрямованих на вираження адресованого співрозмовнику волевиявлення. Спонукальні речення як комунікативно зорієнтовані висловлення охоплюють «тип життєво важливих відношень між мовцем та співрозмовником – адресатом спонукання, потенційним виконавцем очікуваної, бажаної чи необхідної для мовця дії» [6, с. 175].

Основним засобом реалізації спонукальності є спонукальні висловлення, присудок яких виражений формою дієслова наказового способу. Від лексико-семантичних особливостей дієслів залежить можливість утворення імперативних форм [73, с. 8]. Як зазначає О. Даскалюк, наявність другоособовості та маркування потенційного виконавця дії вокативом – визначальна ознака мовних одиниць зі значенням волевиявлення [15, с. 23]. Проведений аналіз діалогічного мовлення творів Уласа Самчука показав, що засобами презентації спонукальної модальності слугують також односкладні речення, інфінітивні конструкції, перформативні, питальні, окличні та еліптичні висловлення. Спонукальні речення можуть бути ускладнені однорідними компонентами, вставними словами та словосполученнями, частками, вигуками, імперативність яких виражає відповідна інтонація.

Головне завдання спонукальних конструкцій – відобразити емоційно-вольові стосунки між комунікантами у конкретній ситуації мовлення, змінити хід думок чи дій адресата. Мовець має на меті змусити або закликати співрозмовника до виконання чи, навпаки, невиконання певної дії. Семантико-синтаксична організація висловлення залежить від мети, яку адресант ставить

перед собою, передумов появи комунікативної ситуації волевиявлення, фонових знань та статусу учасників процесу спілкування. Наявність значної кількості семантичних моделей спонукальних конструкцій свідчить про широкоаспектність інтенцій волевиявлення мовця. Низка класифікацій спонукальних мовленнєвих актів, розглянутих у першому розділі цього дослідження, підтверджує той факт, що комунікативна інтенція спонукування відбиває різне за інтенсивністю волевиявлення суб'єкта комунікації.

За функціональністю спонукальні висловлення, як зауважує М. Каранська, можна розподілити на «наказові (імперативні) та ті, що експлікують прохання, заклик, побажання і т. ін..» [27, с. 24]. Саме тому, на нашу думку, терміни «спонукальна модальність» і «директивна (імперативна) модальність» не можна вважати абсолютними синонімами. Як стверджує С. Шабат-Савка, в адресантно-адресатній взаємодії комунікантів спонукальні конструкції реалізують такі інтенції: прескриптивні (інтенції категоричного спонукування), реквестивні (інтенції пом'якшеного спонукування) та сугестивні (інтенції нейтрального спонукування) [76, с. 154-180; 78, с. 110].

Реалізація комунікативних **інтенцій категоричного спонукування** пов'язана із спонукальними висловленнями, основною функцією яких є прескрипція адресатові певної поведінки або дій. Такі спонукальні речення виражають наказ, вимогу, заборону чи дозвіл.

Спонукування до обов'язкового виконання волевиявлення мовця, який має вищий соціальний статус чи займає кращу позицію виражає інтенцію **наказу**. Наприклад: «*А тепер добраніч! Ідіть спати!*» (4, с. 15). «*І враз сердито, поважно й категорично відзивається Хведот: – Не льоптай мені тутенька!*» (1, с. 176). Спонукальним конструкціям, які експлікують зазначену інтенцію, обов'язково притаманна адресатність: «*Володьку, Володьку! А йди-но, чмано замурзана, обідати!*» (1, с. 37). «*Вгинайтесь і тремтіть, лани!*» (2, с. 85).

Наказову інтенцію реалізує передусім категорична інтонація та спонукальні висловлення з присудком, експлікованим графемою 2-ої особи однини та множини наказового способу дієслова, пор.: «— **Злазь, кажу тобі**»

(1, с. 187). «— Чого ти, Маріє, замовкла? **Кажу, оповідай!..**» (3, с. 15). «— **Що хочете сказати? Сідайте і кажіть!**» (4, с. 22). «**Біжіть**, коні мої по рідній дорозі. **Несіть** мене під стріху батька» (1, с. 572). Іntenцію наказу можуть увиразнювати прислівники, значення яких вимагає від адресата негайного виконання дії, без жодної затримки: «Володьку! Роздягайся! **Швидше!**» (1, с. 175). «— Гнате, Гнате! А ходи **мерщій** до хати!» (3, с. 34). «— Іменем верховного командування ви арештовані! **Негайно** збирайся! **Всі!** Без єдиного звуку!» (4, с. 228).

Семантику категоричного наказу в українській мові часто передають еліптичні імперативні конструкції, напр.: «— **Насте!** Василю! Ганню!.. **Води!** **Води мені!**» (1, с. 85). «**До рейху!**» (4, с. 93). «— **По танках! По танках!** — лунала команда» (4, с. 119). «**Зі столиці, півстолиці і далі — біжать накази: — Хліба! Давай хліб!..**» (3, с. 110).

Серед мовних засобів, які реалізують іntenцію наказу, варто виокремити вигуківі нечленовані комунікати, імперативність яких виражена відповідною інтонацією. До прикладу, наказову семантику мають неповні висловлення зі словами «досить», «вистачить» та частками ну, ану: «— Василю! А **дістань-но** ти мені його. **Ну ж!** Раз-два!.. **Тягни його сюди!..**» (1, с. 81). «— **Ну, ну!** Уставай, вставай! **Поїдемо**» (1, с. 187). «— Чи ти, Боску, замовкнеш? **Ану, замовчи!**» (1, с. 144). Наказ мовчати, заклик до тиші, заборону кричати виражають і нечленовані комунікати **Цить! Цитьте!**, пор.: «— **Цить!** Чуєш? **Цить**, кажу тобі» (1, с. 32). «— **Цить**, дитино. **Цить**, люба. Мати зараз **прийдуть**» (3, с. 8). «— **Цитьте!** Хочу вам щось сказати!» (4, с. 22). Комунікати **Геть! Гетьте!** реалізують іntenцію наказу та передають розпорядження відійти від когось, покинути, залишити кого-, що-небудь: «...А коли боїшся — **йди геть! Геть!** Це моя хата!» (4, с. 25). «— **Геть**, стара! — і почав **примощуватися коло Володька**» (1, с. 86). «— **Гетьте!** **Всі гетьте!** Не дам!» (3, с. 36). Спонукальний комунікат **Марш!** суб'єкти комунікації використовують як наказ піти геть, куди-небудь: «— **Стій мені тут! А ви всі — марш** додому!» (1, с. 253). «— **Ну! Оси! Сип! Держи одвіт! Два кроки вперед! Марш!**» (4, с. 128).

Інтенцію наказу реалізують інфінитивні конструкції, ядром яких є синтаксично незалежний, доповнений поширювачами інфінитив односкладного речення. Він позначає дію, можливу та необхідну в момент волевиявлення, напр.: «Хліб **сіяти!** Фабрики **крутити!**» (4, с. 93). «Оцих трьох, – і він вказав пальцем, – **розстріляти негайно**» (4, 112).

Різке, настійливе спонукання до негайного виконання дії адресатом, вимовлене з імперативно-питальною інтонацією реалізують питальні висловлення, як-от *Чуєш?*. Наприклад: «Я цього не хочу! **Чуєш?** Щоб це було останній раз! Або сиди дома, або йди собі до тієї красуні назавжди!» (3, с. 45). «– Не руш то! **Чуєш?** То бека! Покинь!» (1, с. 268). Такі категоричні форми можуть містити перформатив з присудком *наказувати*: «– Вернися, ти, шмаркачу! Куди там полізеши?.. Марш мені додому! **Чуєш?.. Наказую!..**» (1, с. 376).

Інтенція **вимоги** виражає волевиявлення мовця, який настирливо і категорично зобов'язує співрозмовника щось виконати: «Поля! – *вигукують*. – Поля козакам!..» (3, с. 24). «– Відчини!.. – і загримала дужче» (1, с. 62). Однак, на противагу конструкціям, що репрезентують наказову інтенцію, висловлення вимоги часто містять коментування необхідності виконання вказаних дій або роз'яснення мотивів адресанта. Пор.: «Вогнений, дикий, з відблиском сліз люті погляд Шприндзі, скерований просто на нього, вимагає: “Поможи! Ти можеш!» (4, с. 21). «– Тихо-о! – закричав комендант. – Як не хочете вийти й розійтися по-доброму, то ми вас попросимо! Розійтися!..» (2, с. 74). До складу висловлень, що виражають вимогу, може входити перформатив *вимагаю*, напр.: «– Мусиш! Я **вимагаю!** Бий! – гнівається Нельсон» (2, с. 168).

Засобами вираження інтенції вимоги слугують також конструкції, в яких есплікується:

1) модальне дієслово змушування + інфінитив: «Ви **мусите бути тут!** Тут! Де горить огонь, що все гоїть, де потрібна мужня сила, – битись, змагатись, боротись!» (4, с. 69); «Тепер, як хоч, щоб ми тебе не били, **мусиш** кожному **врізати** по куснику карандаша!» (1, с. 249); «**Мусите** перш, ніж

торкнутися землі, **пізнати** себе. **Вчитися мусите**. Всі до одного. Чуєте? Всі до одного» (1, с. 452);

2) словоформа **зараз** (конче, якнайскоріш): «**Зараз** мені віднеси оту непотріб туди, де взяла! Чуєш? Щоб я й сліду від цього не бачив! Бо як візьму напругу, то я тебе навчу...» (1, с. 345); «Рома! Дай мені чарочку. **Скорше!**» (2, с. 43);

3) наказовий спосіб дієслова у формі 2-ї особи однини: «**Верни мені його!** Верни мені мою любов, мою радість, моє щастя!» (3, с. 38); «Маріє! Чого ти від мене пішла? **Вернися, Маріє!** Не скажу тобі нічого прикрого. **Вернися!**» (3, с. 50-51);

4) наказовий спосіб дієслова у формі 2-ї особи множини [76, с. 159]: «Ой сини! Дивіться мені. Не дбатимете – не будете мати... Само до рота не прийде. Це вже повірте мені» (3, с. 79); «– А тепер ідіть! Ідіть! Це забере чимало часу» (4, с. 46).

Інтенція **заборони** репрезентує наказ чи вимогу не виконувати вказану дію або припинити ту, яка відбувається в момент комунікації, пор.: «– **Хведоте!** Не тич ніг до огню! Попечеш, а мама скажуть, що то я навмисне тобі попик! – падає враз голосне і суворе» (1, с. 28). «Не йдіть туди. – Чому? – кажу. – Там був мрець...» (1, с. 57). «– **Стой!** Не смій піднімати руку на пленного! – гримнув дебелий дядько Сидір, хватаючи Каміняку за руку» (1, с. 484).

Прохібітивні спонукальні висловлення реалізують заперечні синтаксичні конструкції з дієсловом у формі наказового способу 2-ї особи однини чи множини: «Не стій, дівчино, й не виглядай» (3, с. 17). «– Не скавули, давай миттю води, чистих шмат, – гукнув батько» (1, с. 86). «Не заплющуйте на це очей! Але – не піддавайтесь ні один! Ніколи!» (4, с. 138). «– Не стріляйте! Не стріляйте!» (4, с. 143).

До інтенцій категоричного спонукування належить і інтенція **дозволу**, що містить волевиявлення адресанта, яке полягає у поданні згоди на виконання якихось дій, напр.: «– А скажіть... Можете, зрештою, й не казати, я ніякий слідчий, це просто розмова...» (4, с. 49). «Он є комора, роби з неї хату і жий

там, як хоч» (3, с. 42).

Мовці виражають дозвіл за допомогою конструкції «модальне дієслово *могти* + інфінітив»: «– Але хлопців моїх не зачіпай! Ще раз кажу! Тепер **можеш іти**» (2, с. 271). «– У нас таких грошей не потребуються, – сказав хлопець. – **Можете їх викинути**» (1, с. 392) та модального дієслова *хотіти*: «Кожний предмет у твоїх очах, і ти можеш дивитись на нього, як **хочеш**. Ніхто не сміє перешкодити тобі» (1, с. 532). «Роман як мул. Тягніть його куди **хочете**. Позволяю!» (2, с. 26).

Інтенцію дозволу реалізують також спонукальні, найчастіше етикетні висловлення, в яких мовець просить в адресата дозволу виконати дію. Пор.: «Іще одне **дозвольте** питання: ви... ви військовий?» (4, с. 61). «– Чи **дозволите** запросити вас на танець?» (4, с. 67). «– Чи не **дозволила б**, Маріє, зайти до тебе?» (3, с. 66). «– **Дозволь** мені, Маріє, посміхатися й постояти, – спокійно говорить» (3, с. 19).

Реквестивні висловлення спонукають співрозмовника здійснити певну дію в інтересах адресанта. Він має право прийняти рішення про виконання чи невиконання цієї дії, оскільки, як зауважує Г. Дрінко, його положення є пріоритетним стосовно автора волевиявлення [20, с. 14]. До групи **інтенцій пом'якшеного спонукування**, що виражають прохальну семантику, належать інтенції прохання, вмовляння, благання, моління і заклинання [76, с. 162].

Спонукальні конструкції **прохання** експлікують увічливе звертання до співучасника комунікації з метою спонукування його до виконання необхідної для мовця дії: «– *Петре, Петре! Пустити ще мене! Ти вже надививсь*» (2, с. 37). «– *Маю до вас таку справу: чи не могли б ви зайти до мене сьогодні ввечері, коло восьмої... До мене. Додому*» (4, с. 58). Адресант намагається переконливо та ввічливо оформити своє спонукування, адже не впевнений, чи співрозмовник виконає запропоновану дію, напр.: «*Чи не сказали б ви мені, дядьку, де тут дрова на вогонь беруть...*» (1, с. 354). «*Марія просить: – Корнію, любий. Маєш карбованця, купи маленьке поросятко*» (3, с. 55). У структурі спонукальних висловлень прохальної семантики функціують поширені та непоширені

звертання: «– Ой Гнате! Прошу тебе. Не приходь і не купуй нічого. Не можу...» (3, с. 18). «– Вийдімо на хвилиночку, **пане майоре**, – звертається Шульце до Якова» (4, с. 76).

Одним з найпоширеніших синтаксичних засобів, які реалізують інтенцію прохання, є перформатив *прошу*, виражений 1-ою особою однини теперішнього часу дійсного способу, пор.: «– **Прошу** вас, тату, від себе і мого нареченого на весілля!» (1, с. 207). «– **Прошу** покликати перекладача, – заявив чоловік у партійній уніформі» (4, с. 167). «– Ан... Андрію Андрійовичу... Я... Я **прошу** не робити з цього кпини...» (1, с. 231).

Інтенції прохання експлікують висловлення із суб'єктивно-модальними синтаксемами і формулами ввічливості на кшталт: *будьте добрі, будь ласка, будьте ласкаві* тощо. До прикладу: «– **Будь ласка. Прошу...**» (2, с. 260). «– Ми знаємо. **Будьте ласкаві** почекати внизу!» (2, с. 303).

Для невимушеного та неофіційного мовостилю прози Уласа Самчука характерне використання питальних речень, які в певних контекстах виражають інтенцію прохання або демонструють мовленнєвий етикет. Пор.: «Чи не міг би ти отак під нічку туди скопити? – звернувся він до одного з дерманців» (4, с. 224). «– Чи не дав би ту книжку мені? — питає» (2, с. 107). «– Чи не міг би ти позичити мені на короткий час свого пояса? – запитав той» (2, с. 208).

У діалогічному дискурсі яскраво зреалізовано інтенцію **вмовляння** як наполегливого, інтенсивного прохання кого-небудь про щось. Цю реквестивну інтенцію, як зазначає С. Шабат-Савка, експлікують не в межах одного висловлення, як інтенцію прохання, а в межах надфразної єдності та складного синтаксичного цілого [76, с. 164]. У реченнєвих конструкціях, підпорядкованих реалізації інтенції вмовляння, суб'єкт волевиявлення не просто просить, а вмовляє слухача, аргументуючи свій мовленнєвий вчинок. Наприклад: «– Гнате!.. Ти!.. Не муч мене! Слухай, прошу тебе, не ходи, не купуй! Я ж не можу!» (3, с. 19). «– А! А! Всє-є-єра! Майн Гот! Саме в час! Хотів по вас посилати! Прошу, прошу – ось сюди, сюди! Чашечку кави?» (4, с. 177). «– Пане! Голубчику! Товариш дорогий! Пустіть мені його. Прошу вас! Пустіть мені!.. –

виривається раптом у Марії» (3, с. 113).

З метою підсилення вмовляння мовці можуть використовувати питальні й непитальні висловлення з такими інтенсифікаторами, як-от: модально-вольові частки **ну, ану**: «— **Ну**, що з, янголяточко? Що хочес сказати? **Ну** скажи! **Ну**. Скажи: ма-ма» (3, с. 34). «**Ну, ну!** Прошу, Володю! Наливайте собі чай» (2, с. 139). «— **А** заживіть, тіточко! **А** попробуйте! Свату! **А** ви чого ложку відложили? **Ану**, ще трошечки!» (2, с. 66). «**Анастасіє!** **Та** заживіть! **Та** пригубте, либонь! **Я**, бачте, не дуже вмію припрошувати, у нас всі як удома... **Ану** давайте разом! — і Явдошка піднесла свою чарку» (4, с. 89), обмежувально-видільна частка **тільки**, що свідчить про нетерпіння мовця: «**Пуст**и, **пуст**и! **Я тільки** трошки...» (2, с. 37). Логічні наголоси й обірвані конструкції допомагають адресантові підкреслити важливість того, про що він просить, пор.: «У мене, знаєш, є зайвих двісті карбованців... Візьми їх від мене, Маріє... Чуєш? Візьми! Ніхто ж не знатиме, ось заприсягаюсь Богом... Хотів би тобі хоч чимсь віддячитися за твою велику справедливість... Візьми, Маріє...» (3, с. 74). «**Беріть, беріть... частуйтеся... Ще чарочку. Бог, звісно, трійцю любить... Ну, сусіде... Прошу, прошу...**» (1, с. 49). «— **Купіть** ще мені... «кітрадь», і «карандаша», і грифльову табличку... **Купіть, мамо! Я дуже вас прошу!**» (1, с. 114).

Одним із виявів інтенції вмовляння є **випрошування** (канючення), тобто нав'язливе й настирливе та часто жалібне прохання. Такі висловлення — типова ознака дитячого мовлення, тому письменник Улас Самчук часто використовує їх, моделюючи діалогічне спілкування дорослих і дітей у своєму найвизначнішому романі-епопеї «Волинь». Наведемо приклади таких конструкцій: «— **Мааамо! Їсти! Їсти! Їсти дайте**» (1, с. 62). «— **Дайте, дайте, мамо, — просить він таким нещасливим голосом**» (1, с. 121). «— **Пустіть, пустіть, мамо! Нас буде четверо, вже троє є**» (1, с. 247). «**Пустіть! — просить. — Пустіть, мамо... Мушу! Будьте здорові!**» (1, с. 302). «— **Тату! Візьміть, візьміть! Я буду вам на возі сидіти. Я не буду нікуди йти, — морочить малий**» (1, с. 187). Як бачимо, інтенцію випрошування найчастіше

реалізують за допомогою повторень імператива без надання переконливої аргументації.

Реквестивну інтенцію **благання** втілюють у висловленнях, що репрезентують невідступне прохання учасника комунікації, зумовлене безвихіддю ситуації, розпачем, безнадією. Напр.: «— *Дайте, людоньки добрі, хоч жменьку ячменю. Голод. Рятуйте нас від голодної смерті*» (2, с. 522). «*Ах, Маріє, Маріє! Не плач і не ходи туди вечорами, де стежки тернами втикані і де гаряча земля*» (3, с. 40). Мовленнєві конструкції, які реалізують інтенцію благання, відтворюють поведінку мовців у різноманітних соціально-побутових ситуаціях, зокрема при розлуці, прощанні, хвилюваннях, смерті тощо, пор.: «— *Маріє! Висповідай мене. Даруй усе, що зробив тобі у дні молодості. Ах, яке маленьке наше життя! Ах, яке маленьке. От пережив, і що ж далі? Прости мене, Маріє, раз, другий і третій!..*» (3, с. 128). «— *Пустити! Пустити! Ой, пустити мене!*» (2, с. 171). «*Не плач, голубко... Не побивайся! Бог дав. Бог і взяв. Будеш працювати, і Бог не лишить тебе. Не плач, Маріє. Всі поможемо, люди добрі допоможуть*» (3, с. 69).

Емоційне наповнення досліджуваних висловлень зі значенням благання актуалізується завдяки нечленованим комунікатам, вигукам, повторам, обірваним та неповним реченнєвим конструкціям: «— *Поможіть мені, Якове! Поможіть! Ви можете!* — звучав її розпачливий голос. — *Що хочете, щоб я зробила? Кажіть! Кажіть! Лише допоможіть мені! Тікаймо!*» (4, с. 51). «— *Бра-а-атці!* — *благав поцілений у живіт. — Доби-и-и-те!*» (4, с. 219). «— *Палять! Біда! Ховайте нас! Рятуйте нас!.. Пропали ми!..*» (1, с. 522). «*Які! Пусті-і-і, Які!*» (4, с. 18).

Інтенцію благання реалізують також спонукальні конструкції, оформлені за допомогою перформатива *благаю*, що посилює вплив на адресата і дієслова наказового способу у формі 2-ої особи однини або множини. До прикладу: «*Сину! Благаю тебе! Сиди сьогодні вдома. Побудь зо мною*» (4, с. 126). «*Обніміться, брати мої! Молю вас, благаю!..*» (1, с. 495). «*І ще раз благаю тебе. Творче Всесвіту, відкрий вуха всім живим тепер і тим, що будуть після,*

щоби чули Слово Правди Правд» (1, с. 495).

Серед реквестивних інтенцій виокремлюють інтенцію **заклинання**, спрямовану на вираження настійного прохання чи благання з магічними закличками на зразок *ради Бога, ради Христа, заради всього святого, закликаю Богом, в ім'я нашої дружби*, напр.: *«І враз досянув до нього розпачливо-благальний крик: – Добе-е-ейте! Добе-е-ейте! Раді Христа – добе-е-ейте!»* (4, с. 219). *«Раді Христа – добийте!»* (4, с. 219).

Інтенція **моління** також належить до інтенцій пом'якшеного спонукання і реалізується здебільшого в молитовному дискурсі, що охоплює комунікацію людини з вищими силами з метою задоволення своїх потреб: *«– Боже милостивий, будь мені грішній! – б'є себе у груди Марія. – Боже! Дай спокою моїй душі!..»* (3, с. 75). *«– Боже великий. Ти бачиш нас і наші турботи. Допоможи нам. З великої своєї ласки відли нам частину щастя і благослови наші починання. Благослови, Боже, його, мого малого сина і пошли йому ангела свого, щоб хоронив його від усього злого. Поможі йому в його науці і виведи в широкий світ, де більше місця, як у нас»* (1, с. 421). *«Господи, Господи! Спаси, схорони. Заступись, Царице Небесна, почаївська Мати Божжа!»* (2, с. 87). *«Заступи, Мати Свята, нас, всіх матерів, перед найвищою силою»* (3, с. 103).

Залежно від ступеня інтенсивності спонукання виділяють ще один тип комунікативних інтенцій – сугестивні. Їх реалізація передбачає рівні позиції адресанта й адресата, якому необов'язково виконувати вказану мовцем дію [20, с. 15]. Спектр **інтенцій нейтрального спонукання** становлять інтенції поради, пропозиції, застереження, втішання та заклику [76, с. 173].

Метою інтенцій **поради** є спонукання співрозмовника діяти у той чи інший спосіб у конкретній життєвій ситуації. Комунікативний акт поради охоплює поєднання перформативної дії суб'єкта мовлення (його поради) та дії, до якої він спонукає адресата. Автор комунікативного акту поради переконаний в тому, що такий вчинок буде необхідний та вигідний для співучасника розмови. Висловлення поради можуть містити пояснення та обґрунтування пропонованої дії: *«Слухай, дитино, її... Не забувай, що все-таки вона там старша. Вона тобі має*

замінити свекруху. Слухайся та будь привітливою...» (3, с. 31). «— Спитай батька, — казала вона. — Батько знає» (1, с. 61). «— Чого так спішити? Що будете там робити? На селі? Ви молодий, розумний, інтелігентний... Тут буде роботи й роботи... Почекайте, побачите, розглянетесь...» (4, с. 10).

Інтенції поради репрезентують імперативні конструкції, що містять присудок, виражений формою дієслова у 2-ій особі однини чи множини наказового способу. Наприклад: «— Поглянь на Божий світ. Поглянь на наш сад, наше поле... Подивися, які он дерева... А пригадай, Маріє...» (3, с. 100). «— А ти-но з моїм порадься, він тобі щось порадить» (1, с. 171). «А через те наплюйте на все, робіть свій театр, запрягайте оцю корову, збирайте всіх страждущих і пленєнних...» (1, с. 26).

Спонукальне значення поради експлікують реченнєві моделі, до складу яких входить перформатив *раджу* або ж особові чи родові форми дієслова *радити* / *порадити*: «*І раджу* я вам от що, коли хочете-наших людей позискати: зберіться одного разу отако гуртом та прийдіть до нас на сходку, та як слід привітайтесь, тому руку подай, тому слівце добре, іншого за полу і: ану, там, куме, свате, чорте — зайдемо он до шкальні» (1, с. 238). «— Спритний з нього хлопчак. Галову має. **Раджу** вам віддати його на школи» (1, с. 261). «— **Раджу** прочитати, — казав Гліб. — Найдете частинно відповідь на нашу останню розмову» (2, с. 14). «Я б не **радив** вам жахатися цієї традиції, впадати в розпуку» (4, с. 175).

В односкладних безособових висловленнях імперативність інтенцій поради ускладнюють модальні відтінки необхідності, важливості, можливості, виражені предикативними прислівниками *можна*, *треба*, *потрібно*, *необхідно*, *варто*. Пор.: «— Ти, Маріє, так не спіши, — каже Мартин. — Не поспію ж я. Не **можна** так на галай-балай. Зерно мусить рівно лягти» (3, с. 14). «Гроші, Гнате, **треба** віддавати. Не **можна** так — взяти і забути. Ні, ні... Так не годиться» (3, с. 75). «— **Треба** б, Маріє, забрати її якось до нас. Не можеш ти ходити...» (3, с. 122). «Ти молода. Тобі **треба** жити» (4, с. 53).

Інтенції поради передають аналітичні форми умовного способу, проте в

цьому випадку, на відміну від оптативних конструкцій, обов'язковим компонентом ситуації поради є наявність адресата. Напр.: «– У вас тут, – каже, – холодно. Ти **б** *натопила*, Насте...» (1, с. 146). «– Рома! Ти **б** *пішов* прив'язав Казана» (2, с. 15). «– А знаєш? Ти **б** все те *описав*. Я ще ніколи не читав про нас так, як воно є» (2, с. 105). «– А ти **б** *перейшла* до батьків...» (4, с. 142). Відмінкові форми займенників *тобі*, *вам* є також релевантними для вираження комунікативного акту поради: «Ви – професор! **Вам би** книги *писати!*» (4, с. 33).

Відтінків гіпотетичності й обережності висловленням поради надають суб'єктивно-модальні синтаксеми на зразок *може, може б, а може б*: «– Ідіть, Герше... Ідіть... Я тут зостанусь. Тільки що буде з вами? Це ж не вихід... Хтось побачить... Вам треба кудись інакше... **Може**, хочете на село? У лісі?» (4, с. 37). «– **Може б** ви, тату, до лікаря. Га? – каже Володько» (1, с. 419).

Спонування до спільного виконання дії, яка, на думку мовця, є необхідною чи корисною для нього самого, для слухача чи іншої особи, передають інтенції **пропозиції** [38, с. 9]. Їх реалізують висловлення, в яких використано форми 1-ї особи множини і вставні слова *може, може б*, напр.: «*Йдім так тихо і слухаймо*» (3, с. 15). «– Потім, потім... Ходімо далі. Мусимо до ранку вибратися з цього місця» (2, с. 314). «– Ну, то ходім вже... **Може**, що виберем...» (1, с. 336). «*Вип'ємо, може, чарку горілки?*» (4, с. 76). «– А **може б**, їх ще спитати?.. – озвався мовчазний Хотин» (4, с. 112).

Інтенційні висловлення пропозиції можуть містити форми слів *слухати, хотіти* та займенники *ми, нам, ви (ти) з нами*, що представляють співучасників або виконавців дії: «– Якщо **хочете** по-моєму – давайте притягнемо паровика від чехів та там-таки на Тимошівщині і змолотимо» (4, с. 97). «– Чи не **хотіли б** переїхати сюди?» (4, с. 67). «– Чи не **хотіли б** ви сісти отам?» (4, с. 68). «– Слух'! Не **хоч'** з **нами**?» (2, с. 108). «– Чого *ет?* Воно-то всякому заволоці віри йняти негаразд, але подивитись можна. Чи не поїхати **б нам**, Матвію?» (1, с. 178).

Іноді мовець обирає категоричнішу форму вираження думки, щоб

переконатися в тому, що його спонукання до дії буде сприйнято однозначно. З цією метою використовують перформатив *пропоную*. Наприклад: «*А тому я, як бувший концертник, як випускник різних Лук'янівок, Луб'янок, Соловків і інших подібних заведень, як абсолютний знавець їхніх намірів і їхньої практики, **пропоную** не бавитись з ними довго, а чесно розстріляти, обмити руки і поставити Богові свічку, що він послав їх до нас*» (4, с. 111-112). «– *Я, з огляду на таку ситуацію та з огляду на пізній час, **пропоную** резолюцію*» (4, с. 112).

Інтенція **застереження** спрямована на те, щоб попередити про загрозу, негативні наслідки, застерегти когось щодо виконання небажаних, некорисних дій, порадити. Пор: «– *Стій, дитино! Він тебе заб'є! Стій!..*» (1, с. 567). «– *Еей, ей! Не рвись, бо зірвешся!*» (1, с. 99). «*І тому ще раз пригадую: хто боїться – випадай! Ще є час! Бо після буде запізно!*» (4, с. 200). Превентивні висловлення вимовляють з прохальною або застережливою інтонацією: «– *Це сила! З таким краще не заривайся!*» (2, с. 135). «*Казав: гляди не пускай їх надвір...*» (1, с. 146). «– *Будь з тим чоловіком обережний. То отруйна гадина*» (1, с. 106).

Схожу семантику до застереження має мовленнєвий акт **погрози**, в якому адресант обіцяє зробити несприятливі дії для слухача, якщо той виконає чи не виконає вказану дію, напр.: «*Он гуска полізла через бгіж у чужий город. Біжи, Маріє, скоріше за нею, бо вийде з батогом господар, то побачиш*» (3, с. 9). «*...їж, їж, бо на завтра, може, й не дістанеш*» (3, с. 122). «*А чорногузів також не чіпай, бо від мене дістанеш налигачем*» (1, с. 69).

Інтенцію застереження реалізують синтаксичні конструкції наказового способу дієслів у 2-ій особі однини і множини: *гляди, глядіть* («*Мусиш, Максиме, пасти. **Гляди** мені, як застану тебе, як недавно, з хлопцями, коні в шкоді...*» (3, с. 79); «*Коли вб'ють мене, візьми доброго приймака, але **гляди**... Дітей моїх не обидь, а то з могили проклену*» (1, с. 303)); *дивись, дивіться* («– *Дивись-но, щоб мама його часом не викинули в річку*» (1, с. 75)); зі стійкою сполукою *бійтеся Бога* («***Бійтеся Бога!** Зірвано тридцять п'ять*

транспортерів!» (4, с. 164); «Дехто їм боронить доступу до води, але ж **бійтеся Бога!** Вода річ Божя і хіба ж можна людям води не дати» (1, с. 240)).

Інтенції **втішання** передають волевиявлення мовця — розважити, заспокоїти, звеселити, втішити співрозмовника, висловити йому співчуття чи підтримку: «А чого ти посумнів? Не сумуй. Кинь лихом об землю. Перемелеться — мука буде» (3, с. 22). «— Ну, ну, ну! Заспокойтесь, Шприндзю!» (4, с. 46). «— Ну, ну, дурний! Не плач! Мати он пішла тебе шукати, але нічого. Зараз вернеться» (1, с. 108). Метою конструкцій, що виражають інтенції втішання, є зміна емоційного стану комуніканта, виведення його з печалі: «Ну, ну, досить. Не суши голови. Лягай і відпочинь» (3, с. 56). «— Ну, ну, старуха, з Богом своїм. Не плач. А что твой син?» (3, с. 113). «— О, Володьку! Не журися! Ось видужаєш, будеш знов бігати, прийдеш до нас» (1, с. 154). Негативні емоції адресата подані як неістотні або ж дріб'язкові, пор.: «— Тьху!.. — живо сплюнув Єлисей. — Не журись. Ходім-но до двора, а може, що й видумаємо» (1, с. 91). «— Ет, дитино. Не журися за нас. Нам і вмирати можна. А от вам...» (3, с. 112).

Інтенцію втішання репрезентують спонукальні висловлення з присудком у заперечній формі імператива: «Ти, молодий громобій, не журись. Дістанеш заплату...» (1, с. 513). «— Не журись. Тут вже я досію, а ти вчись деінде сіяти» (1, с. 576). «Жінки! Невже не обійдетесь без ваших чоловіків? Загинуть? Не журіться. Росія дасть вам інших!» (3, с. 81).

Розмовно-вигукові конструкти на зразок *Якось буде! Нічого не сталося! Все буде добре! Усе гаразд!* спрямовані на те, щоб втішити, підтримати адресата: «— Так воно є, що зробите. Але нічого. **Якось-то** воно **буде** і, можливо, краще...» (1, с. 239). «Ну, ну, ну, Маріє... **Нічого не сталося...** Буде, досить...» (3, с. 58). «— Ну, ну, ну... Все добре... **Все буде добре**, — казав він у відповідь на її сльози, що лилися з глибоких її очей» (1, с. 215).

Інтенційна структура спонукальних висловлень **заклику** передбачає вираження звернення автора волевиявлення до адресатів з метою залучення їх до виконання необхідних завдань, зокрема пропагування важливості

національних, суспільних і сімейних інтересів: «— *За Дермань!*» (4, с. 66). «*За юрбу! Проти сильних індивідуальностей*» (4, с. 132). «*За згоду в сімействі!*» (4, с. 103).

Засобами реалізації інтенцій заклику слугують:

1) короткі висловлення та форми надфразної єдності: «— *Лише порядком наслідування й дисципліни!*» (4, с. 182). «*Дерли з нас хто тільки хотів шкуру триста літ, а тепер, кажу, досить! Будемо битися де хто стоїть, як хто може і чим хто може! Не чекаючи ніякого завтра, ніякого чуда, ніякої такої справедливості...*» (4, с. 84); «*Будьмо всі мужні і готові, бо ворог коло воріт, ворог під вашою брамою. Його дикі орди підступають все ближче і ближче. І, можливо, поки наспіє наша «доблесна» армія, ворог «вторгнеться» у наші володіння. Але будьмо мужні. Дивімся просто небезпеці у вічі. Принесімо сьогодні гарячу молитву нашому Отцеві Небесному, Господеві милосердному, щоб він збавив нас і наших дітей від гладу, потопу, огню і меча ворожого*» (1, с. 288-289);

2) спонукальні конструкції, присудок яких виражений дієсловом у формі наказового способу: «— *Мусимо його живцем! Га? Давай візьмемось!*» (4, с. 195). «***Впадімо*** на коліна, ***здвигнім*** руки до неба і воздамо Небесному Цареві *наші полум'яні благання, щоб Він милосердний зніспослав на наше воїнство перемогу над ворогом і супостатом — во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа — Амінь*» (1, с. 289);

3) інфінітивні речення: «*Треба хапати!*» (4, с. 46). «*Досить! Треба кінець зробити*» (3, с. 98);

4) неповні еліптичні висловлення: «*Смерть комуністам!*» (3, с. 98). «*До ріллі! До плуга!*» (3, с. 99). «*До оборони!*» (3, с. 108).

Проведене дослідження передбачало здійснення частотного аналізу вживання спонукальних конструкцій у творах У. Самчука залежно від типу експлікованої в них комунікативної інтенції. Як показано на рис. 2.1, у проаналізованих нами спонукальних висловлюваннях найчастіше виражено

сугестивні інтенції – 73 приклади, що становить 40% від загальної кількості речень.

Рис. 2.1 Реалізація інтенції спонукання в мовотворчості Уласа Самчука

Отже, комунікативна інтенція спонукання як одного зі значень модальності волевиявлення в українській мові репрезентована різноструктурними синтаксичними одиницями, які знаходять свій вияв у семантичних моделях, розподілених за ступенем інтенсивності спонукання.

2.2 Репрезентація спонукальної модальності в англійській мові

Модальне значення волюнтативності полягає у вираженні вказівки суб'єкту виконати певну дію. У сучасній англійській мові спонукальна модальність може реалізувати необхідність, обов'язок, заборону, дозвіл, пораду, натяк, запрошення та пропозицію [91].

Засоби вираження спонукальної модальності в англійській мові поділяємо на експліцитні, представлені на лексико-граматичному і граматичному рівнях, та імпліцитні, до яких належить інтонація й інші екстралінгвістичні позиції.

Найвідомішим способом репрезентації спонукання для англомовного комуніканта є модальні дієслова – «службові частини мови, які не вживаються як окремі члени речення» [100, с. 5] – та модальні конструкції. Слід зауважити, що в англійській мові модальні дієслова є багатозначними, тому можуть виражати різні відтінки суб'єктивно-модального значення, зокрема волевиявлення.

Інтенцію спонукання у прескриптивних мовленнєвих актах зреалізовано

за допомогою модальних дієслів *can (could)*, *may (might)*, *must* і *shall*. До прикладу, дозвіл, згоду на виконання якоїсь дії адресанти волевиявлення виражають за допомогою дієслів *can* та *may (might)*: *You **can** let the prisoners go... As you wish...*; *You **may** send him wherever you want* (тут і далі подано змодельовані нами конструкції англійської мови, а також переклад Р. Франка (5)). Прохібітивні спонукальні висловлення можуть містити модальні дієслова *can*, *may*, *shall*, *must* у поєднанні з часткою *not*, наприклад: "*“Maria, we **can't** go on living this way,” Hnat said one day*" (5, с. 98); *You **may not** cry now; You **shall not** eat and dawdle for nothing here; We **must not** be like lambs*. Іntenції наказу та вимоги репрезентують дієслова *must* і *shall*: *My children, you **must** give up everything and fight for your rights; You **shall** stop it right now!*

Модальні дієслова *can (could)*, *may* та *would* використовують для реалізації пом'якшеного спонукування у висловленнях, що проєктують іntenції прохання, пор.: ***Can** I come along with the two of you?; And what is it like there? **May** I also have a look at your meeting?; “**Would** you lend me your belt for a short time?” he asked*. З метою репрезентації іntenцій нейтрального спонукування, зокрема поради, вживають модальні дієслова та конструкції *should*, *would (would rather)*, *had better*. Наприклад: *You **should** have strength and love* (5, с. 223); *Ah, I **would rather** you didn't talk about it; “You'd **better** remember, – interrupted her mother, – how you used to lie under Yakiv's door and scream through the crack...”*. Для комунікативного акту пропозиції характерні спонукальні висловлення з модальними дієсловами *shall*, *would*, *may (might)*: ***Shall** we have a pick-me-up?; **Would** you like to stay with us?; You **might** come to us... There are only four of us left... .*

Погрозу як менасивний спонукальний мовленнєвий акт можуть передавати конструкції з модальними дієсловами *shall* та *will*: *Take care of your clothes, or you **shall** run around like naked chicken; I will not leave before the holiday, you **won't** see me alive!*

К. фон Фінтель розрізняє також напівмодальні дієслова на зразок: *have (has) to*, *ought to*, *need to* [92, с. 20], які експлікують значення наказу: *You **have to***

be here! Here!; відсутності необхідності здійснювати певну дію: *You don't **need** to get up early, go to the field, plough, sow;* поради: *You **ought to** try this dish.*

Окрім модальних дієслів, які виражають деонтичну модальність, Н. Савельєва виокремлює дієслова модальної природи на кшталт *allow, authorize, demand, intend, require* та предикати волевиявлення, напр.: *advise, beseech, charge, dictate, force, implore, order, pray, urge* [49, с. 12-13]. Такі дієслова вольової семантики мають різні відтінки спонукального значення й активно функціонують в художньому дискурсі у складі конструкцій з інфінітивом з часткою або без частки *to*: *We **demand** that within twenty-four hours you hand over to us all of your rowdies, whose list we have with us; We **urge** all of you to stand up with arms in your hands to defend our people; We **offer** you up to three weeks to clean the apartment you live in.*

Засобами вираження вольового спонукання в англійській мові слугують перформативні дієслова, що позначають дії, які обов'язково повинні бути виконані мовцем у певному мовленнєвому акті. Англійські перформативні речення, до складу яких входить займенник *I* (інколи його можна опустити) та дієслово-перформатив, вжите з іншою дієслівною формою, виконують, за словами дослідниці Г. Дрінко, первинну функцію спонукання [20, с. 9-10]. До прикладу: ***I ask** you to record the unanimous verdict; **I appeal** to everyone here: have no mercy on them! Drive them away from you!; **I advise** you to send him to school.*

Спонукальна модальність на граматичному рівні представлена наказовим способом дієслова, що розкривається у реченнях зі значенням спонукання. [47, с. 222]. Імператив має форму прямого звертання мовця до 2-ї особи, в якому міститься спонукання до дії [14], виконавцем якої має бути сам слухач [97, с. 230]. О. Даскалюк стверджує, що наказовій формі дієслова не притаманна часова співвіднесеність, тому реалізація спонукуваної дії може відбутися через певний період часу після комунікативної інтеракції [16, с. 87]. В англійській мові імператив представлений інфінітивом без частки *to*: ***Come on, Hanna, give me my cap. I have to go** (5, с. 57); **Listen** how beautifully they're singing in church. Do you hear them? (5,*

с. 57); “Unexploded bombs! **Run away!**” he shouted in a scared, desperate, insistent voice. Для висловлення вказівки, пом’якшеного наказу, запрошення чи пропозиції вживають імператив *let us (let’s)*, аби показати, що адресант волевиявлення планує приєднатися до виконання зазначеної дії, напр.: **Let us do this: let’s all get together as a community, bring some stones, and build them a well; Let’s sleep.** Формування негативної форми наказового способу передбачає додавання перед інфінітивом *do not / don’t*: “**Do not lead an orphan into sin,**” Martyn cautioned Roman; “**Don’t be afraid,** – the girl whispered, – and forgive me”.

Семантику інтенції спонукання в англійській мові можуть передавати вигуки-директиви, імперативність яких мовець виражає за допомогою відповідної інтонації. Серед груп директивних вигуківих комунікатів, які розрізняє О. Каптюрова, особливий інтерес викликають мовленнєві акти з іллокутивною силою наказу, вимоги, згоди, дозволу, заклику дотримуватися тиші [25]. Наприклад: “**Aah! Drop it!**” Yon interrupted Volodko; **Shh! Psst! Shut up!; Shh, my child!** (5, с. 30).

З-поміж невербальних засобів вираження спонукальної модальності виокремлюють жести, міміку, позу мовця та інтонацію. Як відомо, для культур деяких англomовних країн характерним є підтримування візуального контакту зі співрозмовником, активна жестикуляція та жваве мовлення.

Модальні жести – це виразні рухи, які означають оцінку чи ставлення до ситуації [10, с. 50] та передають розпач, відразу, владність, вказівку, візуальні образи тощо. У взаємодії з мовними засобами реалізації інтенцій спонукання вони забезпечують адресату доступніше та адекватніше сприйняття волевиявлення мовця. При вивченні модальності, як зауважує В. Шинкарук, беруть за основу й емоційно-вольові вияви та емоційно-експресивну функцію інтонації [86, с. 13]. Згаданий імпліцитний засіб репрезентації модальності дає змогу відобразити різноманітні значення категоричного, пом’якшеного і нейтрального спонукання.

Розглянувши засоби репрезентації модального значення спонукальності в англійській мові, виснуємо, що спектр найчастіше вживаних конструкцій

складають форми наказового способу дієслів, модальні дієслова та перформативи. Вагоме значення для вираження інтенції спонукання мають екстралінгвальні засоби комунікації.

2.3 Спонукальні речення та українсько-англійський переклад

На сьогодні перспективними вважають дослідження у сфері прикладної компаративістики та перекладу, що дають змогу окреслити особливості однієї мови через системне порівняння її з іншою. Здійснивши аналіз різнорівневих засобів вираження спонукальної модальності в обох мовах, вважаємо доцільним з'ясувати особливості перекладу українських конструкцій англійською мовою.

Наказовий спосіб дієслова як чи не найбільш уживаний засіб вираження спонукання в українській та англійській мовах реалізує інтенції наказу, вимоги, заборони, прохання, вмовляння, благання, моління, застереження, втішання, пропозиції, заклику і в деяких випадках – поради. Ступінь інтенсивності спонукання, семантика та інтонаційне оформлення таких конструкцій в мові оригіналу здебільшого зберігається в мові перекладу, однак існують відмінності в побудові їхніх граматичних структур.

При перекладі українських спонукальних висловлень, присудок яких експлікований грамою наказового способу дієслова, варто взяти до уваги той факт, що в англійській мові форми 2-ї особи однини та множини збігаються, тому форма імператива в цільовій мові є незмінною для відтворення обох українських грамем. До прикладу, речення «Ну, ну. *Сни*» (1, с. 64), в якому вжито дієслівну форму 2-ї особи однини наказового способу, можна перекласти так: *Come on, come on. Go to sleep*, а присудок у формі 2-ї особи множини в реченні «*Роздягайтесь-но, та спати...*» (1, с. 63), також перекладемо простою грамою англійського імператива: *Get undressed and go to bed...*

Спонукання до спільного виконання дії (сугестивні інтенції пропозиції та заклику), виражене формою 1-ї особи множини наказового способу або майбутнього часу дійсного способу в українській мові, в англійській

представлено моделлю «let us (let's) + інфінітив»: «**Підемо** – *проведу вас додому*» (1, с. 137) – **Let's go**, *I'll walk you home*; «**Виниймо** *краще по одній...*» (4, с. 102) – **Let's have one drink instead**; «**Та будьмо** *ж нарешті самі собою! Думаймо своїми головами!*» (2, с. 236) – **Let's finally be ourselves! Let's think for ourselves!**

Частку *не* в прохібітивних спонукальних висловленнях, які виражають волевиявлення співрозмовнику щодо невиконання певної дії, передаємо запереченням *do not (don't)*: «“**Не говори так**”, – *сердиться Марія*» (3, с. 18) – “**Do not say things like that**”, *Mariia says angrily*; «“**Не зачінайте мене**”, – *вдалось йому витиснути крізь уста*» (1, с. 88) – “**Don't touch me,**” *he managed to squeeze through the mouth.*

Інфінітивні спонукальні конструкції української мови, що позначають наказ чи вказівку адресанта, також перекладають формою наказового способу, пор.: «**Стільці зносити!**» (1, с. 435) – **Take down the chairs!**; «*Тоді знов хтось казав:* “**Починати!..**”» (2, с. 312) – *Then someone said again:* “**Let's start!**”.

Нечленовані імперативні комунікати на зразок *Цить! Цитьте!, Геть! Гетьте!, Марш!, Годі!* в мові перекладу відтворюють у формі присудка, експлікованого грамемами наказового способу дієслова, або описово: «**Цить! Не питаю! Зараз мені за лопату і марш копати!**» (1, с. 236) – **Shut up! I'm not asking! Grab a shovel now and go dig!**; «*Ну, годі... Винийте*» (1, с. 48) – **That's enough... Have a drink.** За наявності в англійській мові вигуку, еквівалентного українському комунікату, перевагу, на нашу думку, варто надавати точному перекладу. Наприклад: «**Гетьте! Гетьте всі! Боже, рятуй його! 0-0-0-й!**» (3, с. 37) – **Get away from me! Get away, all of you! God, save him! Aah!**

Для англійського художнього тексту притаманне використання повних нееліптованих речень, на відміну від різноманіття еліптичних висловлень, типових для художнього стилю української мови. Зважаючи на цю особливість, пропонуємо два способи перекладу українських еліптичних конструкцій, що реалізують імперативні інтенції та інтенції заклик:

- 1) переклад повним відповідником – якщо в англійській мові наявний

вислів-еквівалент, напр.: «Геть з большевизмом! До чортової матері!» (2, с. 238) – *Down with Bolshevism! To hell with it!*;

2) застосування перекладацьких трансформацій – модуляції та додавання – з метою правильного передавання змісту висловлення оригіналу. За класифікацією лексико-семантичних та лексико-граматичних трансформацій, запропонованою В. Бяликом [9, с. 107], додаванням називають введення в переклад слів чи фраз, яких немає в реченні вхідної мови. Під модуляцією мають на увазі смисловий, логічний розвиток значення лексичної одиниці в тексті оригіналу, якщо в цільовій мові відсутня лексема на позначення того чи того явища [26, с. 28]. Отож, з огляду на контекст зображеної ситуації (персонаж твору закликає присутніх сховатися в ліщиновий гай під час стрілянини) та структурно-семантичні відмінності української й англійської мов, еліптичну конструкцію «*В лішник, в лішник!*» (1, с. 491) пропонуємо перекласти так: “*Hide in hazel grove!*”. Як бачимо, у перекладі спонукальне висловлення містить присудок, виражений формою наказового способу дієслова.

Перформативні висловлювання української мови, які експлікують інтенції наказу, вимоги, заборони, поради, моління, благання, застереження, заклику перекладаємо із залученням англійського перформатива – дієслова вольової дії, зазвичай вжитого з іншою дієслівною формою, та займенника *I*, що свідчить про наявність суб’єкта волевиявлення. Наприклад: «*Забороняю говорити не на тему, особливо тим, що не є членами...*» (2, с. 238) – *I forbid to get off topic, especially those who are not members...*; «*Охорони його й поведи по добрій дорозі <...> Мати Господа мого, – благаю тебе я, грішна й недостойна!...*» (2, с. 259) – *Keep him safe and lead him in the good way <...> O mother of my Lord, I beseech you for I am a sinner and unworthy.*

Перформатив *прошу*, який реалізує інтенцію прохання та рідше заклику, англійською можна перекласти, використавши перформативне дієслово-відповідник у цільовій мові: «*Прощу не перешкоджати говорити!*» (2, с. 235) – *I ask you not to interfere with my speech!*; наказовий спосіб та неозначену форму

дієслова: «**Прошу** до діла» (2, с. 238) – *Let's get down to business*; вигук *please*: «*Ні, ні, ні! Ні, Гнате!.. **Прошу** тебе, не треба! Не візьму твоїх грошей...*» (3, с. 74) – *No, no, no! No, Hnat! **Please** don't do this! I won't take your money*; «*Скажіть, **прошу** вас, чи буде сьогодні 151-й полк їхати*» (1, с. 303) – *Tell me, **please**, whether the 151st regiment is going today*.

Варто підкреслити, що англійські речення – переважно двоскладні, а отже для них більш характерним є використання займенника поряд з перформативом, аніж для висловлень української мови, дієслова якої змінюються за особами в теперішньому та майбутньому часі.

Модальні дієслова і конструкції – один з найтиповіших способів вираження волевиявлення мовця в англійській мові, тому за допомогою них можна передати чималу кількість спонукальних інтенцій української мови.

Українські речення, що містять модальне дієслово змушування / повинності / дозволу + інфінітив, при еквівалентному перекладі англійською зберігають свою граматичну структуру: «*Ти, Володьку, викликав того вовка – ти його **мусиш загнати назад***» (2, с. 222) – *Volodko, you, summoned that wolf so you **have to drive** it back*; «*Але де б ви не були, що б не робили, **повинні тямити**, що тільки власною працею власних рук, голови, здобудете щастя своє*» (1, с. 517) – *But wherever you are, whatever you do, you **must realize** that you can only achieve your happiness through the labor of your own hands and head*; «***Можеш** мені **вірити**, а можеш і не **вірити**!*» (4, с. 202) – *You **can believe** me or not!*

Інколи під час перекладу висловлень з модальними конструкціями відбувається зміна активного стану дієслова на пасивний, напр.: «***Живе слово повинні між люд **пустити*****» (1, с. 477) – *The living word **must be sent** among the people*.

Спонукальні висловлення, в яких інтенцію поради реалізовано предикативним прислівником, доцільно перекладати із залученням граматичних трансформацій, а саме: ад'ективації та вербалізації – підвидів транспозиції частин мови. Так, прислівник *треба* в односкладному безособовому реченні «***Сіяти треба, хлопче...***» (3, с. 91) замінюємо

прикметником *necessary* у мові перекладу, утворивши двоскладне речення “***It's necessary to do the sowing, my boy***”. Натомість, при відтворенні речення «Тобі ***треба сидіти в світлиці, накинути царську одіж і бути*** чиеюсь царицею» (3, с. 18) англійською мовою застосовуємо прийом вербалізації, де предикативний прислівник *треба* переходить в модальне дієслово *should*, при чому тип речення за характером граматичної основи також змінюється: ***You should be seated in a parlour, and you should attire yourself in royal gannents and be someone's queen*** (5, с. 47).

За допомогою англійських модальних дієслів *can (could)*, *may (might)*, *would* перекладають питальні конструкції з прохальною семантикою, характерні для українського діалогічного мовлення: «Чи не міг би ти отак під нічку туди скочитися?» (4, с. 224) – ***Can you go in there at night?***; «Коли діло дійшло до млина – чи не вдалося б нам так з пару міхів такої пилльованки?» (4, с. 105) – ***When it came to the mill, may we get a couple of sacks of this flour?***; «А як з запродажною та купчою? Чи не взяли б ви те все на себе?» (1, с. 51) – ***And what about the sales and purchase order? Wouldn't you take care of it all?***

Переклад українських питальних висловлень, які експлікують інтенції пропозиції, передбачає введення в текст цільової мови модальних дієслів *should*, *shall* і *would*. До прикладу: «Чи не слід нам... повінчатися?» (4, с. 189) – ***Shouldn't we... get married?***; «То, може, тобі дати парасоль?» (4, с. 14) – ***So, shall I give you an umbrella?***; «Чи не краще піти і нам?» (4, с. 42) – ***Wouldn't it be better for us to go too?***

Отже, при перекладі англійською мовою українських речень, що реалізують різне за ступенем інтенсивності спонування, форма та зміст вхідної синтаксичної одиниці здебільшого зберігається у вихідній мові. Проте з огляду на структурно-семантичні особливості обох мов, не оминути застосування перекладацьких трансформацій на лексико-семантичному та лексико-граматичному рівнях.

Висновки до розділу 2

Значення волюнтативності, що репрезентує категорію модальності волевиявлення, полягає у прагненні мовця змінити об'єктивну реальність через спонукання співрозмовника до дії. Головне завдання спонукальних конструкцій – передати емоційно-вольові зв'язки між комунікантами в конкретних ситуаціях мовлення, що призводить до зміни ходу думок чи дій адресата. Комунікативна інтенція спонукання в українській мові представлена різнорівневими конструкціями, що реалізують семантику наказу, вимоги, заборони, дозволу, прохання, вмовляння, благання, моління, заклинання, поради, пропозиції, застереження, погрози, втішання та заклику. Аналіз діалогічного мовлення творів Уласа Самчука показав, що для вираження спонукальної модальності використовують імперативні та перформативні висловлення, односкладні речення, інфінітивні, питальні, окличні й еліптичні конструкції.

У сучасній англійській мові репрезентантами спонукальності є висловлення, які вербалізують інтенції необхідності, обов'язку, заборони, дозволу, поради, натяку, запрошення та пропозиції. Експліцитні засоби вираження інтенції спонукання можна виокремити на лексико-граматичному і граматичному рівнях, а до імпліцитних засобів зараховують інтонацію, жести та інші екстралінгвістичні елементи. Спектр спонукальних конструкцій англійської мови охоплює модальні та напівмодальні дієслова і словосполучення, дієслова вольової семантики, перформативи, форми наказового способу дієслів, а також вигуки-директиви.

З метою виявлення специфіки передавання спонукальної інтенції засобами обох мов здійснено переклад англійською висловлень художнього дискурсу У. Самчука, які реалізують категоричне, пом'якшене та нейтральне спонукання. З'ясовано, що до імперативних та перформативних конструкцій української мови найчастіше можна підібрати англійські відповідники, тоді як переклад еліптичних і питальних речень та деяких модальних дієслів вимагає застосування перекладацьких трансформацій.

РОЗДІЛ 3

ОПТАТИВНІСТЬ ЯК МАРКЕР МОДАЛЬНОСТІ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ

3.1 Засоби вербалізації оптативної модальності в українській мові

Модальне значення оптативності полягає у прагненні суб'єкта комунікації змінити ірреальну ситуацію, що є предметом його бажання, в реальну в прийдешній часовій перспективі. Сутність бажальної модальності, як зазначає С. Скомаровська, «становить суб'єктивне прагнення мовця до певного стану речей у світі, відмінного від реального. Бажане може бути представлене як потенційно здійснення чи нездійснення, власне ірреальне» [55, с. 5]. На думку Л. Умрихіної, оптатив – це суб'єктно-модальне значення, суть якого лежить в уявлюваній (ірреальній) ситуації, «вірогідність реалізації якої не визначена, однак така реалізація могла б задовольнити потреби мовця, тому вона бажана для нього» [67, с. 14].

Оптатив як засіб вираження неадресованого волевиявлення експлікує намір комуніканта висловити свої надії, мрії чи бажання, аби відповідна дія була виконана. Для формування оптативної семантики необхідні волітивність, ірреальність, оцінність, афективність, немотивованість [68, с. 49]. Оптативні висловлення, що репрезентують позитивні бажання чи прокляття, вирізняються високим ступенем експресивності.

Реалізація оптативного значення на мовленнєвому рівні можлива в межах бажальних висловлень, які передбачають емоційно-вольовий стимул до виконання певних дій, втім, це спонукання завуальоване. На граматичному рівні оптативність виражають оптативні модальні речення, що слугують такій комунікативній меті: вираженню мовцем бажання, щоб відповідна дія стала фактом дійсності. Способи вираження бажання можуть різнитися з точки зору граматики і лексико-синтаксичних засобів, але їх зазвичай вживають в рамках типової ситуації, коли суб'єкт мовлення висловлює своє бажання.

Різноманіття класифікацій оптативних конструкцій, розглянутих у першому розділі цього дослідження, свідчать про досить широкий діапазон

мовленнєвих намірів, які пов'язані з бажаністю стану чи дії. Оптативна інтенція, як зауважує С. Шабат-Савка, є складником цілеспрямованого спілкування і не тільки володіє спектром засобів вербалізації бажання, а й передбачає реакцію адресата на почуту інформацію або шляхи реалізації власних намірів» [76, с. 184].

Серед семантичних видів оптативних висловлювань більшість науковців виокремлюють ті, що експлікують власне бажання, бажання-пораду, бажання-побоювання, бажання-спонукання, побажання та ірреальне бажання, що звернене у минуле, а тому не може здійснитися.

Головним виразником оптативної модальності є бажальний спосіб дієслова, основними формами вираження якого є інфінітивні утворення та особові дієслівні форми умовного способу, поєднані з часткою *би* [82, с. 50]. Характерною ознакою бажального способу є видозміни частки *би* (*б*): *хай би, нехай би, якби, коли б, хоч би, аби, бодай, тільки б, краще б не, скоріше б, коли б тільки не*. У поєднанні з наведеними частками оптатив реалізують висловлення з індикативом, неповні еліптичні речення, номінативні конструкції, речення з модальним значенням бажаності, висловлення, до складу яких входить складений присудок зі зв'язково-допоміжним компонентом *хотіти*.

Оптативні конструкції є невід'ємним компонентом синтаксичної організації прозових творів Уласа Самчука з огляду на розмовно-побутовий стиль діалогічного мовлення. Унаочнимо прикладами основні засоби вербалізації оптативної модальності.

Найпоширенішим засобом репрезентації оптативності в українській мові є інфінітивне речення з частками *би* (*б*), що найчастіше виражає значення власне бажання. Наприклад: «— **Одлупити б тебе треба!** — чомусь виривається у батька» (1, с. 336). «**Обнятись би** з небезпекою, буревієм. **Обпектись би** сонцем і вітрами» (1, с. 507).

Оптативну інтенцію експлікують висловлення, які містять присудок, виражений формою умовного способу дієслова, пор.: «**Коли б ти заспівала пісні, а я послухав, і більше нічого не бажая собі...**» (3, с. 18). «— **Пане**

поручнику... *Я б хотіла...* частіше... з вами... бачитись... *Ми ж тут сусіди...*» (4, с. 104). «*Ах, коли б прийшла Галя Їжакевич. Ти знаєш її. Чудова! Чудова!*» (2, с. 13). Як бачимо, наведені конструкції передають значення власне бажання або бажання-спонукання.

Засобами реалізації оптативної модальності досить часто слугують висловлення з індикативом і кон'юктивом у поєднанні з різними частками, на кшталт *коли б, хоч би, аби, коби, хай, нехай* тощо. За допомогою похідних від елемента *би (б)* часток мовець виражає власне бажання, побажання, бажання-пораду, ірреальне бажання-шкодування, звернене до минулого, або спонукає співрозмовника до дії. До прикладу, «*“Боже, коли б та вже весна швидше. Може б, отут не гиркались,” – думає вона*» (1, с. 120). «*– Ах, коли б вже яка тверда власть прийшла, – зауважує Корній*» (3, с. 90). «*Коли б ти знала, яке чисте, легке і ясне моє сумління, як мені радісно і просторо! – викрикнув він радісним голосом і замовк*» (4, с. 152). «*– Хоч би пішов куди, хоч би робив що...*» (1, с. 33). «*Хоч би гармати заревли. Хоч би один раз почути регіт свого кулемета...*» (1, с. 519). «*– Мовчиш, очарований? Хоч би сказав що*» (3, с. 21). «*– Аби тільки, – каже, – всі до цієї думки дійшли*» (1, с. 569). «*Аби хоч на завтра хватило*» (3, с. 127). «*Аби тільки погодився на це Яків і аби ніхто про це не довідався зі сторонніх людей*» (4, с. 21). «*Коби ще не війна...*» (1, с. 511). «*– Залізник ось пісню змайструє, і хай співають нащадки, якщо їх ще не видушать різні наші старші, молодші, сильніші, мудріші «брати»!*» (4, с. 84). «*Хай хоч один вийде яким дохтором*» (3, с. 80). «*Хай мене Бог скарає, коли вам хтось дасть по дві копійки*» (1, с. 192). «*Нехай воскресне Бог і згинуть всі вороги його*» (4, с. 210).

Суб'єктивно-модальна частка *би* увиразнює оптативну семантику ірреальності та гіпотетичності: «*Тепер би сюди Царенка, та тих решту сторчанівців з Бубеничини, та пару Енеїв*» (4, с. 230). «*Помоєму, вже досить тої революції. Треба б до діла. От би тверду власть завели, а то чорт знає що*» (3, с. 91). «*А ти як осел... Хоч би одно слово тямив*» (2, с. 277). «*– Хотілось би мені, так сказати, висловитись...*» (4, с. 201). «*А хотів би з вами, хазяї,*

нащот жита... Он пожали, й молотити тра, але як...» (4, с. 97).

Бажальні речення можуть містити прислівниковий компаратив *краще* як опорний компонент [59, с. 49]. Наприклад: «А щоб полонених голодом... Ні! Я проти! **Краще б** напхав їх хлібом і – на фронт» (4, с. 71). «– Ах, **краще б** не говорив такого! Хай би не знав» (3, с. 49). «**Краще б** він того не казав» (3, с. 16).

Типовим репрезентантом оптатива в діалогічному мовленні Уласа Самчука є оптативні конструкції зі значенням побажання, благословення, закляття і проклинання. Для вираження цих мовленнєвих намірів у речення вводять частки *щоб*, *аби*, *хай*: «– **Щоб** уже їм ті язики покрутило, клятим!» (4, с. 107). «– **Щоб** вас Бог побив!..» (3, с. 97). «А я, чуєте, кажу: **аби** Бог здоровлячко дав та мир до господи» (3, с. 27). «**Хай** щезнуть з лиця землі!» (1, с. 408). «**Хай** живе наша велика національна, всенародна революція! **Хай** живе вільна, незалежна, соборна і суверенна Українська держава!» (4, с. 133). Часто прокльони чи побажання містять вказівку на адресата: «– Чорт би їх забрав!» (4, с. 222). «– Хай він згорить, як смердить!» (1, с. 396). «– А, хай Бог боронить, Матвію!» (1, с. 219). «– Хай вас, дітоньки. Бог благословить раз, другий і третій!» (3, с. 29).

У проаналізованих творах У. Самчука зафіксована розмовна частка *бодай*, яку також вживають для висловлення позитивних побажань, прокльонів чи злопобажань, поєднуючи з інфінітивом або формою дієслова на -в(-л-), напр.: «**Бодай** мені стільки літ **жити**, скільки я вже купила, щоб я мала стільки грошів, скільки я вже купила яєць» (1, с. 191). «Закричить – на другому селі чути. Голосок, **бодай** їй добро **було**...» (3, с. 9). «– А **бодай** його **звело** з розуму, як він звів нас осюди на муки! А **бодай** йому так ноги **покрутило**, як він покрутив наше життя! А **бодай** його так свята земля **цуралася**, як ми тепер одно одного **цураємося**!» (1, с. 225).

Оптативне модальне значення репрезентують номінативні конструкції, що «виражають бажану наявність предмета або предметно представлені дії, стану» [68, с. 49]. Граматичну структуру таких речень формує синтаксичний

бажальний спосіб, що експлікує відтінки власне бажання чи жалкування, пор.: «Коли б хоч сокира людська, а то такий тягар, що ледве двигаш...» (2, с. 35). «Дні, тижні і місяці – і хоч би один листочок» (3, с. 27). «І хоч би краплина глуду!» (4, с. 190). Вигуки *ех* та *ах* експресивно забарвлюють оптативні номінативні висловлення: «– **Ех**, коли б отак років ще п'ятнадцять назад...» (1, с. 269). «– **Ах**, коли б дощ...» (1, с. 281). «**Ах**, коли б тепер козаки...» (3, с. 90). Частки *ще* та *от* додають відтінок умовності до висловлень зі значенням жалкування: «– І гудзики добрі, дивіться... **От** тільки б попришивати міцніше» (1, с. 262). «**От**, коли б *ще* чоботи кращі...» (1, с. 262). «**От** коли б так *ще* “У Києві на риночку”. Але і це гарна пісня» (1, с. 517). «А *ще*, коли б не Лаврін» (3, с. 106). Заперечні оптативні номінативні конструкції з часткою *не* передають небажаність наявного явища: «*Ще* коли б то **не** був млин громадський» (1, с. 45). «– Е-е, коли б **не** те мале» (3, с. 120). «Коли б *ще* **не** такий вітер» (3, с. 113).

Оптативні інтенції реалізують неповні еліптичні висловлення з частками, напр.: «**Коли б** це Ганка чи яка інша» (1, с. 160). «**Коли б** хоч не з отими осоружними дівками» (1, с. 361). «– **Коли б** чарка... Вже досить ви дерлися...» (1, с. 311). «**Хай** чорт, аби не більшовик» (3, с. 98).

Прості речення з модальним значенням бажаності є ще одним засобом вираження оптативності, за допомогою яких автор волевиявлення висловлює власне бажання, бажання пришвидшеного здійснення або нездійснення бажання-шкодування: «– Братіку! **Хочу з тобою двоє слів!**» (4, с. 139). «**Я хочу бавитися з Володьком у шинок**» (1, с. 57). «Мені **хотілося скорше зникнути...**» (1, с. 279). «**Як хочеться зустрітися з ними...**» (3, с. 129). У таких конструкціях семантику бажальної діяльності часто репрезентує дієслово *хотіти* як зв'язково-допоміжний компонент складеного присудка [76, с. 187]. Пор.: «Шановний Майоре! **Хочу Вас чортячо бачити!**» (4, с. 56). «Але я тобі кажу: я **хочу жити!**» (4, с. 57). «– Відчини. **Хочу поговорити**» (3, с. 126).

Складнопідрядні речення з модальним значенням бажаності передають з'ясувально-цільову семантику [56, с. 505]. Вони складаються з головної

частини, яка виражає бажання суб'єкта мовлення, зреалізоване дієслівною формою 1-ї особи однини дійсного способу, та підрядної, що передає суть цього бажання: *«І хочу, щоби ви це зняли. Хоч ви, що тут зі мною. Хай нас буде не п'ятеро, а двоє... Хочу, щоб вірили мені й щоб мені допомагали»* (1, с. 79). *«— Хочу, щоб ви хату випорожнили»* (3, с. 104). *«Я хочу, щоб почалося нове життя»* (1, с. 86).

У певних комунікативних ситуаціях інтенції оптативності експлікують заперечні висловлення, побудовані за допомогою моделей на зразок *не хочу, не бажую, не хотіла*. Наприклад: *«І я більше не хочу на такому весіллі бути...»* (3, с. 95). *«Я хочу бути парагвайським або болівійським міністром. Інакше не бажую...»* (1, с. 22). *«— А я все не хотіла вірити <...> Я не хотіла йти на доповідь...»* (1, с. 94).

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що оптативність як значення модальності волевиявлення реалізують різноманітні оптативні висловлення, мета яких — втілити різні відтінки бажань мовця. Бажальний спосіб дієслова є основним засобом вираження оптативної модальності.

3.2 Формально-синтаксичний аспект реалізації оптативності в англійській мові

Оптатив являє собою бінарну об'єктивно-суб'єктивну категорію, виражену у формі оптативних висловлень, що поєднують реальну та бажану дійсність. Бажання — це елементарне базове поняття, загальне для різних культур та мов, адже мовець, який здебільшого є суб'єктом цього непрямого волевиявлення, впроваджує проєкцію своїх бажань в мовну систему, що відіграє ключову роль у формуванні особистого світогляду. У конструкціях оптативної модальності адресант «не нав'язує своєї волі адресату» [80, с. 102], а для деяких оптативних ситуацій взагалі характерна неадресованість волевиявлення.

На думку мовознавця П. Гроша, оптативні висловлення англійської мови реалізують значення бажання, надії, прагнення, жалкування, благословення і

прокляття. [93, с. 13, 48] У сучасній англійській мові, як стверджує І. Шаповал, можна зустріти конструкції, що експлікують такі семантичні типи оптативного значення, як: власне бажання, бажання пришвидшеного здійснення, бажання єдиного, бажання-пораду, бажання-побоювання, бажання-осуд, нездійснення бажання-шкодування стосовно минулого, бажання-стимул та побажання [98, с. 60-62]. На відміну від українського мовця, який частіше звертається до інших осіб у висловлюваннях, що стосуються фізичних дій, англійський адресант є безпосереднім виконавцем бажаної дії.

Слова та словосполучення, що виражать оптативну модальність в англійській мові, варіюються за ступенем інтенсивності волевиявлення. До прикладу, пристрасне бажання передають за допомогою слів *to desire, to lust, to long*; намір – *to intend, to be in a mood, to be going to + інфінітив*. Ненаполегливе бажання репрезентують граматичні звороти з формою умовного способу теперішнього часу (Present Subjunctive): *would like + інфінітив, would rather, had better, would be glad + інфінітив*. Загальновживані дієслова *to want, to will, to be willing, to wish* залежно від контексту представляють різну силу волевиявлення. Нереальне бажання або малоймовірну дію висловлюють, використовуючи форми умовного способу в складному реченні, підрядна частина якого підпорядкована дієслову *wish*. С. Гурбанова зауважує, що дієслова, вжиті з часткою *to*, реалізують різні відтінки бажання, тоді як дієслова з часткою *for*, напр.: *to crave for, to sigh for, to itch for, to lust for*, є контекстозалежними і лише мають тенденцію до модальності [94, с. 85].

Основним засобом вираження оптативу в англійському художньому дискурсі є висловлення з *if only* та дієсловом *to wish*.

У конструкціях, що містять *if only* в теперішньому та майбутньому часі, та при побудові яких використовуємо форму умовного способу минулого часу (Past Subjunctive), експліковано «нездійснення бажання і співчуття з приводу того, що ситуація не така, як би нам того хотілося» [34, с. 152]: *And if only the Americans were standing up to them now, instead of us...; If only you were kind...* (5, с. 114); *If only you knew...* (5, с. 100). У минулому часі для опису бажання-

шкодування, розчарування вживають додаткову форму Past Perfect Subjunctive: *If only he **had been** a little more confident...; If only I **had eaten** that lunch, or if only I **hadn't met** anyone I knew.* Оптативна конструкція *if only... would / could + інфінітив* репрезентує бажання, здійснення якого хотіли би побачити або пережити в майбутньому, пор.: *If only my father **would come**...; If only God **would let** the good hour last a little longer; If only we **could see** each other.* Бажання пришвидшеного здійснення в таких висловленнях увиразнюють темпоральні номінації, на кшталт *sooner, quicker, faster*: *If only Vasyl **would come back sooner**; If only we **could get ahead a little faster**!..* . Саме речення з *if only*, що мають значення бажальності, дослідники А. Азаріна та К. Шкловський вважають справжніми реалізаторами оптативності в англійській мові [87, с. 1-2].

Дієслово *wish*, вжите з іншим дієсловом у минулому часі (Past Simple), виражає нереальні бажання в теперішньому часі. Наприклад: *I **wish** I **could see** them; Oh God! I **wish** I **had** at least two girls like her.* Конструкції оптативної модальності, що містять дієслово *wish* + дієслово у минулому доконаному часі (Past Perfect), експлікують співчуття, жаль за тим, що відбулося в минулому: *I **wish** they **would have let** the dog in, but they didn't; I **wish**, may he be stabbed in the ribs, he **had looked** at us, and given us a document of some kind...* Якщо мовець мріє про зміну ситуації в майбутньому або хоче, щоб співрозмовник зробив щось чи змінив свою поведінку, він використовує граматичну структуру *wish...would + інфінітив*, напр.: *Oh, I **wish** she **would bless** me with the same devotion and calmness...; "I **wish** he **would spend** less time with me," Mariia thought.* Значення здатності чи можливості передають у реченнях з модальним дієсловом *could*: *I **wish** I **could** say it all; I **wish** I **could** teach you something... But there are no words.*

Периферію категорії оптативності складають бажальні речення, які репрезентують оптативну інтенцію за допомогою лексичних засобів, зокрема дієслова *to want (xomimu)* в поєднанні з інфінітивом. Пор.: *I **want to see** you to clarify the case; I can't say this in a way that you will understand me immediately,*

but **I want to tell** you that they all carry themselves within them.

Оптативні висловлювання з дієсловом *hope* (сподіватися), що позначає надію на щось, виражають бажання, реалізація якого можлива: *Gentlemen, we are our own people, and I **hope** we will keep our conversations completely secret; I **hope** you will be honest...*

Вагому роль в репрезентації оптатива в англійській мові відіграють конструкції *would like / had better* + неозначена форма дієслова, які експлікують бажання в чистому вигляді, бажання-пораду або бажання-спонування. До прикладу: *And I **would like** you to kindly **tell** us, in truth, in honor, in conscience, where you are from, who you are, why you came here, and who sent you; I **would like** to, I **would** really **like** to... See. To hear. To know; You **had better** arrange a private date with him for me.*

Заперечні речення зі значенням бажання-побоювання «передбачають існування, а відповідно, й аналіз двох ситуацій – ситуації реалізації певної дії чи стану і ситуації небажання цього» [82, с. 64]. На граматичному рівні ці оптативні висловлення передають формулою *lest smb should do smth*: “*Oh, **lest** they should **disperse**”, he thought.*

Фразеологізовані оптативні конструкції, стійкі сполучення слів із семантикою позитивного (бажання добра) і негативного (прокляття) побажання вирізняються експресивністю та структурно-семантичною різноманітністю в українській мові, проте в англійському дискурсі арсенал таких висловлень обмежений. Поширеним є використання речень з дієсловом-перформативом *wish* (бажаю), пор.: *I bow down low before you and before my dear mother Okseniya, and I **wish** you, dear mother, good health from our Lord God. And I bow down before my sister Feodosiya and our small children and I **wish** all of you good health from our Lord God* (5, с. 120). Значення побажання можна виразити за допомогою модального дієслова *may* в поєднанні з інфінітивом без частки *to*: ***May** God **repay** you!...; Go, child, and **may** God **bless** you... and **help** you...; **May** he **grow** and **be** healthy* (5, с. 109). На межі імперативності та оптативності знаходяться ідіоматичні конструкції, що експлікують лозунги, слогани чи

заклики, напр.: *Long live the mighty German army! Let our commune perish! Down with the light, long live the darkness!*; сталі вирази: *God forbid!*; прокльони і лайка: *To hell with it; Damn you.*

Можна зробити висновок, що репрезентація оптативності в англійській мові пов'язана із семантичними особливостями та широким спектром засобів вираження, серед яких переважають форми *I wish* та *if only* + умовний спосіб (Subjunctive Mood).

3.3 Принципи інтерпретації оптативних речень української мови англійською

Порівняльний аналіз способів реалізації оптативу в українській та англійській мовах дав змогу виявити не тільки типи модальних конструкцій, в яких мовець експлікує значення бажання, а й семантичні види оптативних висловлювань, характерних для художнього дискурсу. Специфіка відтворення українських оптативних речень англійською мовою залежить від синтаксичної структури та функціонально-семантичних особливостей обох мов, адже їх відносять до різних мовних груп. Англійська мова, що входить до складу аналітичних мов, володіє більшим набором лексичних та граматичних засобів вираження оптативності, ніж українська мова, яка належить до синтетичних. Це зумовлює пошук відповідників у цільовій мові та використання трансформацій і перебудов у процесі перекладу.

Один з найбільш поширених способів вербалізації оптативності в українській мові – це вживання конструкцій з присудком, вираженим формою умовного способу дієслова. В англійській мові еквівалентними є висловлення з *if only*, що містять присудок у формі умовного способу (Subjunctive). Наприклад: «Ех, коли **б** хто **бачив** у таку хвилину Володька» (1, с. 409) – *Oh, if only someone could see Volodko at such a moment.* «Господоньку, Господоньку! Коли **б** ти мені хоч одну дівчину було **послав**, а то все оті бахурі» (1, с. 28) – *Oh, my Lord! If only you had sent me at least one girl, because I have only those lads.* «Коли **б** він хоч листа **написав**. Хоч би одного листа» (3, с. 19) – *If only he*

would write a letter. Just one little letter (5, с. 49). Варто зауважити, що в англійській мові наявні різні граматичні форми для реалізації умовного способу теперішнього, минулого та майбутнього часу, дві останні з яких використовують для експлікації оптатива.

Українське оптативне речення, головний член якого виражений інфінітивом із частками *би* / *б*, можна також перекласти за допомогою конструкції з *if only* та аналітичної форми умовного способу (Subjunctive II), утвореної з допоміжного і смислового дієслів, напр.: «Коли **б** хоч до зеленого **дотягнути**» (3, с. 121) – *If only we can make it through until the greenery comes up* (5, с. 225). «Там, здається, суглинок. Коли **б** отак **викроїти** його...» (2, с. 179) – *It seems there is loam there. If only we could cut it out...*

Інтерпретація англійською мовою українських оптативних висловлень з індикативом і кон'юктивом у поєднанні з частками *коли б*, *аби*, *хоч би*, *хай* передбачає застосування перекладацьких трансформацій на лексико-граматичному та граматичному рівнях. До прикладу, при перекладі речень «Аби вам нарізав у сіданку... Та якби нарізав, знав би один з другим, як воювати» (1, с. 278) доцільно вжити прийоми диференціації лексичного значення, модуляції, додавання, компенсації та перестановки членів речення [9]. Завдяки цим трансформаціям можна досягти адекватного перекладу висловлювання англійською мовою – “*You ought to be spanked. And if I did this, you would know what it means to fight each other*”. Як бачимо, перекладена конструкція суттєво відрізняється від оригіналу, проте відображає інтенцію мовця.

У деяких випадках українські висловлення з оптативними інтенціями, до складу яких входять вищевказані частки, в цільовій мові реалізують конструкції з *if only* та присудком у формі умовного способу минулого (Past Subjunctive) або майбутнього (Subjunctive II) часу, що відповідно також вимагає використання перекладацьких трансформацій: «Ах, **коли б** про своє, про власне розповісти. **Коли б** розказати думи свої» (3, с. 11) – *Oh, if only I could relate my own experiences, what I have lived through. If only I could give voice to my own thoughts*. «Аби то ще воно обережно, обачно» (1, с. 40) – *If only he were careful,*

cautious. «*Хоч би пішов куди, хоч би робив що...*» (1, с. 33) – *If only he would go somewhere, if only he would do something.*

Бажальне речення з часткою *аби* можна перекласти за допомогою вислову *would / should like to do*: «*Хай! Аби вже скорше з ними розв'язатися*» (1, с. 241) – *Let it be! I'd like to separate from them as soon as possible.*

У процесі перекладу оптативне висловлювання з часткою *хай* змінює свою синтаксичну будову і спосіб дієслова, яким виражений присудок, з умовного на дійсний, пор.: «*Треба б віддати дець, хай би вчився*» (3, с. 100) – *We should send him somewhere so that he could study.* Крім того, конструкцію оптативної модальності з частками *хай, нехай* в англійській мові часто передає модель «*let smb / sth + інфінітив*» [63]: «*Мої померли... Хай хоч твої ростуть*» (3, с. 74) – *Mine died... Let yours at least grow up.* «*Досить в буржуазії настоявся. Хай ще постоїть і в мене...*» (3, с. 90) – *It has spent enough time with the bourgeois. Let it spend some time at my place* (5, с. 160).

Дієслово *хотіти (to want)* – ядерний засіб вираження бажаності в обох досліджуваних мовах, що підтверджує чимала кількість прикладів його вживання в діалогічному мовленні. Переклад оптативних висловлень з перформативом *хочу*, на нашу думку, є найбільш близьким до оригіналу. Наприклад, при відтворенні наступних речень англійською мовою допустимо залучити лише одну трансформацію на граматичному рівні – перестановку членів речення: «– *Я хочу просити у вас допомоги, – продовжувала Шприндзя тим самим тоном*» (4, с. 16) – *“I want to ask for your help” Shpryndzia continued in the same tone.* «– *Багато хочу розповісти – навіть не знаю, з чого починати, – сказала Віра*» (4, с. 186) – *“I want to tell you a lot and I don't even know where to start,” Vira said.*

Англійське дієслово *to want* у формі присудка теперішнього та минулого часу використовують і в перекладі конструкцій з безособовими дієсловами *хочеться, бажається, хотілося, жадалося* тощо, часто у поєднанні з інфінітивом. Пор.: «*І друге: мені хочеться, щоб ми тут діяли не лише як неоправні мрійники і не лише як запеклі фанатики, але й як свідомі, розумні,*

холоднорозважні реалісти» (4, с. 204) – *And secondly, I **want** us to act here not only as irredeemable dreamers and not only as fierce fanatics, but also as conscious, intelligent, cold-blooded realists.* «Трануться тобі на сто літ одна така нагода, і **хочеться** все зголити. Всі ті сто років! До останньої волосинки» (4, с. 213) – *You get such an opportunity once in a hundred years, and you **want to get rid of** everything. All those hundred years! Every last hair.* «Бо **хотілось** сказати, щоб чули мене й ви, і інші, і сьогодні, і завтра, і за сто літ... От що **хотілось** мені, дорогі товариші!» (2, с. 79) – *Because I **wanted to say** that you and others could hear me, today, tomorrow, and in a hundred years... That's what I **wanted**, dear comrades!* «Не раз **хотілося нім**і так просто, заплющивши очі, навпроти сонця, і пішла б, лише шкода було Крисанфа, якого я любила» (4, с. 150) – *More than once I **wanted to leave** just like that, with my eyes closed, facing the sun, and I would have, but I felt sorry for Krysanf, whom I loved.*

Синоніми дієслова *xotimi* (to want), які реалізують бажальність в оптативних висловленнях української мови здебільшого мають відповідники в англійській мові (бажати – to desire / to wish, сподіватися – to hope, жадати – to long, мати намір – to intend, прагнути – to covet). Напр.: «Мій час, ти знаєш, також надходить, і я **сподіваюся** вийти з нього переможно» (4, с. 202) – *You know, my time is coming too, and I **hope** to come out victorious from it.* «Не **маю наміру** влізти в шаровари й танцювати гопака» (2, с. 142) – *I don't **intend** to put on sirwal and dance hopak.*

Переклад англійською мовою українських складнопідрядних речень з'ясувального типу, в головній частині яких виражено бажання мовця, а в підрядній – передано зміст цього бажання [76, с. 187], передбачає застосування перекладацького прийому внутрішньої інтеграції – заміни складного речення простим [39, с. 30]: «Хочу, щоб кроки мої відчули» (2, с. 85) – *I want you to feel my steps.* «Я так хочу, щоб все було якнайкраще...» (2, с. 150) – *I want everything to be as good as possible...*

З-поміж способів інтерпретації українських висловлень оптативної модальності засобами англійської мови виокремлюють конструкції *would* /

should like to do, had better, lest smb should do, wish smb did / had done та ін. Зазвичай вони реалізують волевиявлення, експліковане в реченнях української мови з частками *б / би*, пор.: «**Хотів би** тобі допомогти... у мене...» (3, с. 72) – *And I'd like to help you... I have...* (5, с. 133). «**Мені хотілося б** сказати Вам, як страждав, як на моїх очах тлів кожний нерв моєї істоти. **Мені хотілося б оповісти** Вам про кілька радісних хвилин, коли Ви разом з сонцем, з цвітом яблуні, з метеликом і сміхом своїм вкладали в мене мою думку» (1, с. 533) – *I should like to tell you how much I suffered, how every nerve in my being faded before my eyes. I should like to tell you about the few joyful moments when you, together with the sun, the apple blossom, the butterfly, and your laughter, put my thoughts into me.* «**Скорше б** вигоїтись, скорше б встати» (4, с. 10). – *I wish I could heal, I wish I could get up.* «*Ех... краще було б півнем родитись...*» (1, с. 559) – *I wish I had been born a rooster.*

До складу українських заперечних оптативних конструкцій входить частка *не*, яку в мові перекладу передають за допомогою допоміжного дієслова з часткою *not* у поєднанні з інфінітивом: «*І я не хочу тут згоріти лише тому, що вони всі... розумні!*» (4, с. 46) – *And I don't want to get burned out here just because they are all... smart!* «*Я не хотіла* тобі щось кепського зробити» (1, с. 311) – *I didn't want to hurt you.* «*Не хотів би* інакше» (2, с. 181) – *I wouldn't have it any other way.*

Висловлення української мови зі значенням позитивного чи негативного побажання перекладаємо із залученням

1) модального дієслова *may* з інфінітивом: «**Хай** тобі, Корнію, Бог **простить**, а ми не маємо чого прощати. Кращої людини не було. **Хай** тебе Пречиста Мати і всі святі **шанують**...» (3, с. 63) – *May God forgive you, Komiy, for we have nothing for which to forgive you. There has never been a better person. May the Blessed Virgin Mary and all the saints protect you...* (5, с. 119); «*Тьху, бодай* тебе нечиста мати **взяла**» (1, с. 49) – *Ugh, may the evil mother take you;*

2) імперативу: «*Хай живе життя!*» (2, с. 24) – *Long live the life!* «*Хай його діти суботи не діждуть, якщо він більше, ніж десять копійок на цих добрих чоботях заробить*» (1, с. 336) – *Let his children not wait for the Sabbath, if he earns more than ten coins on these good boots;*

3) ідіоматичних висловів-відповідників у цільовій мові: «*До чорта співчуття!*» (1, с. 579) – *To hell with sympathy!* «*Та чув, чув, будь воно все разом прокляте!*» (4, с. 51) – *I heard, I heard, confound it all!*

Отже, українська та англійська мови володіють широким спектром засобів вираження оптативності, одні з яких є спільними для обох мов, а інші відрізняються семантично або на граматично-структурному рівні. Аналіз контексту, компонентів комунікативної ситуації та намірів автора волевиявлення дає змогу досягнути еквівалентності в перекладі українських оптативних речень англійською мовою.

Висновки до розділу 3

Висловлення з оптативним значенням виражають бажання суб'єкта мовлення та його намір виконати щось в певний момент часу, самостійно або за участю уявного чи реального адресата. Оптативні конструкції вирізняє неадресованість волевиявлення – бажання мовця не є закликом до конкретної особи виконати вказану дію, а тільки стимулом це зробити, емоційним підштовхуванням. Семантичний діапазон оптативних висловлювань охоплює власне бажання, нереальне бажання, звернене до минулого, бажання-рекомендацію, бажання-спонування, побажання, проклинання. Серед основних способів вербалізації оптативно-модальних значень в українській мові виокремлюємо конструкції з індикативом, перформативом, з безособовими дієсловами, з присудком, вираженим дієсловом у формі умовного способу або інфінітивом у поєднанні з різними частками, заперечні, неповні еліптичні та, складнопідрядні з'ясувальні речення. Оптатив є невід'ємним компонентом синтаксичної організації прозових творів Уласа Самчука з огляду на розмовно-побутовий стиль діалогічного мовлення.

У сучасній англійській мові розрізняють такі семантичні відтінки оптативного значення, як власне бажання, бажання-прагнення до швидкого здійснення, бажання єдиного, бажання-осуд, бажання-пораду, бажання-шкодування про невтілену дію в минулому, бажання-стимул, бажання-побоювання, побажання. Презентація оптативності в англійській мові пов'язана з широким спектром засобів вираження, з-поміж яких виділяють висловлення з *if only* в поєднанні з формою умовного способу минулого, теперішнього та майбутнього часу, з дієсловами *to wish, to want, to desire, to lust, to will, to long, to intend, to be going to, to be in a mood* та граматичними зворотами *should / would like, would rather, would be glad, had better* з формою умовного способу теперішнього часу в поєднанні з інфінітивом.

Специфіка відтворення оптативних речень української мови англійською залежить від синтаксичної структури та функціонально-семантичних особливостей обох мов, оскільки їх відносять до різних мовних груп. Найбільш поширеними способами інтерпретації українських оптативних висловлень англійською мовою є вживання конструкцій-відповідників з присудком, вираженим формою умовного способу дієслова, підбір лексичних еквівалентів словам та ідіоматичним виразам, застосування граматичних перекладацьких трансформацій.

ВИСНОВКИ

Модальність як семантично-мовленнєва категорія, що відображає ставлення мовця до змісту висловлювання, відіграє важливу роль в процесі мовної комунікації. У сучасному мовознавстві велика увага приділена комунікативно-функціональному аспекту модальності, дослідженню семантичних, синтаксичних і прагматичних характеристик висловлення та їх взаємодії. У науковій роботі визначено місце модальності волевиявлення як функціонально-семантичної категорії, яка ілюструє волюнтативні зв'язки між об'єктом та суб'єктом волевиявлення. Модальне значення волевиявлення виражає адресований співрозмовнику заклик або вимогу змінити поведінку чи виконати певну дію, яка призвела б до зміни поточної дійсності. Конструкції з модальним значенням волевиявлення мають відповідне семантичне навантаження, вирізняються специфікою утворення та вживання в мовленні й художній творчості, що вказує на перспективність подальших досліджень у цьому напрямку.

З метою здійснення комплексного аналізу категорії модальності волевиявлення, це поняття схарактеризовано як глобальну інтенцію комунікативно-модального впливу в діалогічному мовленні. В основі волевиявлення лежить мовленнєвий акт адресанта як головного компонента комунікації, що проявляє наполегливість і рішучість в досягненні конкретної мети або завдань, викладених в діях, рішеннях та зусиллях. Іntenційність волевиявлення втілюється в адресантно-адресатному континуумі: адресат інтерпретує повідомлення адресанта, розкриваючи закладений у ньому мовцем суб'єктивний авторський намір. Адресантом волевиявлення у лінгвістичному аспекті є індивід, який створює, кодує і передає повідомлення адресату, а в деяких випадках виконує разом з ним зазначену у висловленні волевиявлення дію.

Основним значенням модальності волевиявлення є директивність, яка полягає у вольовому впливі на співрозмовника в конкретній ситуації мовлення

з наміром змінити його дії чи хід думок. В українській мові спонукальна модальність представлена різноструктурними синтаксичними одиницями, які знаходять свій вияв у значній кількості семантичних моделей, розподілених за ступенем інтенсивності спонукування, що свідчить про широкоаспектність інтенцій волевиявлення мовця. Серед проаналізованих спонукальних висловлень найчастіше зустрічалися ті, що експлікують інтенції нейтрального спонукування (сугестиви). Значення волюнтативності репрезентують односкладні речення, інфінітивні конструкції, перформативи, питальні, окличні та еліптичні висловлювання. Спонукальні речення можуть бути ускладнені вигуками, однорідними членами, вставними словами та словосполученнями, частками тощо. З поміж експліцитних засобів реалізації інтенції спонукування в англійській мові виокремлено модальні та напівмодальні дієслова і словосполучення, дієслова вольової семантики, форми наказового способу дієслів, перформативи, а також вигуки-директиви. До імпліцитних засобів вираження спонукальної модальності належить інтонація, жести та інші екстралінгвістичні позиції.

Оптативність як значення модальності волевиявлення презентують різноманітні оптативні висловлення, метою яких є втілення бажань комуніканта. Як свідчать результати проведеного аналізу вживання оптативних речень у прозовій творчості українського письменника Уласа Самчука, бажальні конструкції можуть не мати прямого адресата для виконання дії, а лише заохочувати або підтримувати реалізацію цієї дії. На багатому ілюстративному матеріалі висвітлено, що семантика оптативних висловлювань української та англійської мов охоплює різні типи бажань, такі як власне бажання, бажання-побоювання, бажання-осуд, бажання-пораду, бажання-спонукування, побажання добра і зла та ірреальне бажання, направлене в минуле. З-поміж основних методів вираження оптативно-модальних значень в українській мові виділено конструкції з індикативом, перформативом, з безособовими дієсловами, з присудком, що має форму умовного способу або інфінітиву у поєднанні з різними частками, а також заперечні, неповні еліптичні та складнопідрядні з'ясувальні речення. Репрезентація оптативу в

англійській мові пов'язана передусім з реченнями, до складу яких входять *I wish* або *if only* + умовний спосіб минулого, теперішнього та майбутнього часу, дієслова *to want, to wish, to desire, to lust, to long, to intend, to will, to be in a mood, to be going to* та граматичні конструкції *would / should like, would rather, would be glad, had better* з формою умовного способу теперішнього часу в поєднанні з інфінітивом. З'ясовано, що хоча англійська мова, на відміну від української, володіє ширшим спектром засобів вираження оптативності, діапазон моделей із семантикою бажання є обмеженим.

У дипломній роботі досліджено специфіку реалізації інтенції волевиявлення в діалогічному мовленні, для якого характерні чіткість, спонтанність, лаконічність, емоційне забарвлення та ситуативна прив'язаність реплік. Невимушеність та природність уснорозмовної комунікації зумовлює використання не лише вербальних, а й невербальних засобів спілкування, здебільшого модальних жестів, міміки, пози мовця та інтонації, задля ефективного обміну інформацією між комунікантами. У взаємодії з мовними засобами експлікації спонукальної та оптативної інтенції імпліцитні засоби забезпечують адресату доступніше та адекватніше сприйняття волевиявлення мовця.

Результати наукової роботи свідчать про актуальність досліджень у сфері компаративістики та перекладу, що дають змогу окреслити особливості однієї мови через її системне порівняння з іншою. Нами запропоновано стратегії та методи перекладу англійською мовою українських речень зі значенням модальності волевиявлення. З метою визначення способів передавання інтенції категоричного, пом'якшеного та нейтрального спонукування засобами обох мов здійснено переклад англійською висловлень з художніх творів У. Самчука. Виявлено, що до імперативних та перформативних конструкцій української мови найчастіше можна підібрати англійські відповідники, тоді як переклад еліптичних і питальних речень та деяких модальних дієслів потребує застосування перекладацьких прийомів збереження своєрідності оригіналу та передачі відповідного комунікативного наміру адресанта. Специфіка

відтворення оптативних речень української мови англійською залежить від синтаксичної структури та функціонально-семантичних особливостей обох мов внаслідок віднесення їх до різних мовних груп. Способи інтерпретації українських оптативних висловлень англійською мовою охоплюють вживання конструкцій-відповідників з присудком у формі умовного способу дієслова, підбір лексичних еквівалентів словам та ідіоматичним виразам, застосування перекладацьких трансформацій на лексично-граматичному та граматичному рівнях.

Волюнтативність та бажальність як основні значення модальності волевиявлення розрізняємо за наявністю / відсутністю адресата волевиявлення. Оптативні висловлення втілюють бажання суб'єкта мовлення та його прагнення виконати свій намір у певний момент часу, самостійно або за допомогою уявного чи реального адресата. Спонування як інтенція комунікативно-модального вияву передбачає вираження волі адресанта мовлення щодо подальших дій співрозмовника. У таких конструкціях переважає елемент спонування, яке відбиває різне за синтаксичною структурою та інтенсивністю волевиявлення мовця. Аналіз художнього дискурсу У. Самчука показав, що в діалогічному мовленні творів письменника домінують спонукальні висловлення. Водночас висловлювання із семантикою оптативності є не менш поширеними маркерами волюнтативних відношень в текстовій комунікації. На відміну від реального діалогу, вони заздалегідь продумані автором відповідно до розвитку подій у тексті та підпорядковані просторово-часовій структурі тексту. У діалогічному мовленні максимально виражені модально-експресивні значення і модально-емоційні відтінки висловлень. Завдяки особливостям своєї побудови й реалізації, діалогічні конструкції опиняються в ракурсі досліджень модальності, зокрема модальності волевиявлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005. 264 с.
2. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія. Львів : ПАІС, 2010. 336 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Академія, 2009. 376 с.
4. Безугла Л. Р. Діалог, діалогічний текст та діалогічний дискурс. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. №867. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов.* Вип. 60. 2009. С. 7–14.
5. Безугла Л. Р. Комунікативно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі: дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2008. С. 127.
6. Бережан Л. Семантичні моделі категорії спонукальності в сучасній українській мові. *Актуальні проблеми граматики* : зб. наук. пр. Кіровоград : КДПУ, 1997. С. 175.
7. Бодик О. П. Виразальні засоби прози У. Самчука в романі «Волинь». *Всеосвіта* : вебсайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01004ft5-b15c.doc.html> (дата звернення: 27.11.2023).
8. Борисов О. О., Клановець А. Ю. Діалог як специфічний вид дискурсу. Мова. Культура. Комунікація : матеріали І-ї Міжнар. наук. конф., (Чернігів, 16 квітня 2010 р.). МОН України. Чернігів : ЧНПУ, 2010. С. 8–11.
9. Бялик В. Д. Основи теорії перекладу : навч. посібник для студ. ф-тів іноземн. мов. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. 376 с.
10. Вечерок О. М, Трусова Л. В, Скальська С. А. Невербальна комунікація в контексті міжкультурного спілкування. Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, 2021.

- С. 49–50. URL: <http://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/15679> (дата звернення: 27.08.2024).
11. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.
 12. Горох Г. В. Мовностилістичні особливості художніх творів Уласа Самчука. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. Вип. 31. 2012. С. 37–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkrnu_fil_2012_31_12 (дата звернення: 06.11.2024).
 13. Гришина О. Д., Статкевич Л. П. Способи вираження модальності в англійській та українській мовах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер. Філологія. Соціальні комунікації*. Т. 31, №4. Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 40–45. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-2/07> (дата звернення: 23.11.2023).
 14. Громогласова В. Імперативи в англійській: як спонукати до дії, але при цьому не бути грубим. *Перший Кембриджський центр* : вебсайт. URL: <https://cambridge.ua/uk/blog/imperatives-in-english/> (дата звернення: 18.10.2024).
 15. Даскалюк О. Л. Семантико-граматична характеристика імператива сучасної української мови : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2006. С. 23.
 16. Даскалюк О. Імперативність та категорія модальності. *Лінгвістичні студії*, 2011. Вип. 22. С. 86–91.
 17. Даскалюк О. Л. Мовні засоби волевиявлення у творах Лесі Українки. *Лінгвостилістичні студії*, 2014, № 1. С. 80–87.
 18. Доценко О. Л. Модальність у вираженні об'єктно-з'ясувальних відношень : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2001. 19 с.
 19. Доценко О. Л. Семантико-прагматичний синтаксис: особливості вираження модальності: монографія. Київ : Міленіум, 2006. 226 с.
 20. Дрінко Г. Г. Спонукальні конструкції а англійській та українській мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Донецьк, 2005. 21 с.

21. Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. Київ : НМК ВО, 1990. 132 с.
22. Загнітко А. П. Український синтаксис: Науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс : навч. посібник. Інститут змісту і методів навчання, Донецький держ. ун-т. Київ, 1996. Ч. 2. 240 с.
23. Каленюк С. О. Лексика творів Уласа Самчука : народнорозмовні джерела, семантична структура та стилістичні функції : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. НАН України, Ін-т укр. мови. Київ, 2007. 18 с.
24. Калмикова Л. О. Психологія мовлення і психолінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во “Фенікс”, 2008. С. 24.
25. Каптюрова О. В. Вигуки сучасної англійської мови (системний та дискурсивний аспекти): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2005. С. 69–87.
26. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2001. С. 28.
27. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : посібник. Київ : НМК ВО, 1992. С. 24.
28. Козловский В. В. Предложения с конъюнктивом (структура, семантика, прагматика) : монографія. Черновцы : Рута, 1997. 281 с.
29. Кондратенко Н. В. Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу. Київ, 2012. С. 132.
30. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2001. 448 с.
31. Костусяк Н. Категорія синтаксичної модальності та її графемна реалізація. *Лінгвістичні студії*. Вип. 26. 2013. С. 99–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2013_26_21 (дата звернення: 27.11.2023).
32. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови : монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.

33. Куравська Н. Ю. Комунікативна ситуація волевиявлення в системі її складників: прагмалінгвістичний аспект : *наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологія*. Острог : Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 67. С. 178–181.
34. Куравська Н. Ю. Семантика оптатива та засоби його вираження в сучасних українській та англійській мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологія : збірник наукових праць*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 52. С. 151–153.
35. Куравська Н. Ю. Семантичні моделі висловлень з модальними значеннями волевиявлення в українській мові (на матеріалі художніх текстів другої пол. XX ст.). *Studia Ucrainica Varsoviensia*, 4 : 2016. С. 175–185.
36. Куравська Н. Ю. Функціонування форм модальності волевиявлення: прагмалінгвістичний аспект (на матеріалі текстів Валерія Шевчука). *Studia methodologica*. 2015. № 40. С. 317–323.
37. Мірченко М. В. Надкатегорія настанови. *Лінгвістичні дослідження : зб. наук. пр.* Харків, 2007. Вип. 22. С. 125–132.
38. Мясоєдова С. В. Категорія спонукання і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2001. 19 с.
39. Наumenко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2011. 136 с.
40. Олійник А. Д. Етапи комунікативного акту як категорії прагмалінгвістики. *«Основні проблеми сучасної науки» : матер. VI Міжнар. наук. практ. конф.* 2010. Т. 19. Філ. Науки. Софія : «Бел ГРАД-БГ» ООД, 2010. С. 37–40.
41. Олійников В. А. Структура та функції категорії звертання в сучасній українській літературній мові (на матеріалі текстів акафістів) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2020. С. 165. URL: <https://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/08/Dys-Olijnykov.pdf> (дата звернення: 05.11.2024).

42. Пангелова М. Б. Літературно-критична діяльність Уласа Самчука 60-70-х років XX століття крізь призму його епістолярію. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2011. Вип. 22. С. 174–178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2011_22_30 (дата звернення: 06.11.2024).
43. Педченко С. О. Класифікаційні параметри субкатегорійних суб'єктивно-модальних значень. *Молодий вчений*. 2016. № 8 (35). С. 305–308.
44. Педченко С. О. The subjective modality in modern Ukrainian: the lingual-pragmatic dimension. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 98–104.
45. Помазан, О. С., Ковтун, О. В. Засоби вираження модальності в сучасній англійській мові. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. В. Стуса*. Том 2, №8. 2016. С. 138–142. URL: <https://jvestniksss.donnu.edu.ua/article/view/3898> (дата звернення: 24.11.2023).
46. Ралдугіна К. О. Модальність як логіко-філософська та лінгвістична категорія. *Вісник Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2008. Стаття №1. С. 156–161.
47. Різванли Н. Модальність як семантична категорія у англомовному науковому дискурсі. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*, № 8, 2021. С. 221–224. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science> (дата звернення: 05.11.2024).
48. Руснак І. Є. «Загарячий у словах і заотвертий у мислях» (штрихи до біографії Уласа Самчука). *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*. № 16. 2020. С. 48–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2020_16_9 (дата звернення: 06.11.2024).
49. Савельєва Н. О. Засоби вираження деонтичної модальності в ранньоновоанглійській мові (на матеріалі творів У. Шекспіра): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. С. 12–13.

50. Сафонова Н. М. Еволюція поглядів на суб'єктивну модальність. Серія філол. Львів : ЛНУ, 2004. Вип. 34, Ч. I. С. 76.
51. Сафонова Н. М. Особливості вираження суб'єктивної модальності діалогічного мовлення. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Філологія*. Вип. 42. № 632. Харків, 2004. С. 233–237.
52. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
53. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики] : монографія / за ред. В. Різуна. Київ, 2002. С. 13.
54. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
55. Скомаровська С. В. Вербалізація бажальної модальності в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Ін-т укр. мови НАН України. Київ, 2010. 22 с.
56. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. *Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання* : підручник. Київ : Вища шк., 1994. С. 505.
57. Стецій В. Ф. Мовна особистість Уласа Самчука (світоглядна орієнтація і мовотворчість): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 23.10.03. Донецьк, 2003. 18 с.
58. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1972. 516 с.
59. Тищенко З. Р. Особливості функціонування бажальних речень у поезії Тараса Мельничука. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2018. № 4. С. 122–127.
60. Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія. Тернопіль : Підручники й посібники, 2003. 240 с.

61. Тугай О. М. Модальність волевиявлення складного речення у синхронії. *Studia Philologica*: збірник наукових праць, 2021. Вип. 17. С. 65–78.
62. Тугай О. М. Складне речення з дієсловами волевиявлення в ранньоніовангліїській мові : структурно-функціональний аспект : дис. ... докт. філософ. : 035 Філологія (03 Гуманітарні науки), Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. 253 с.
63. Туровський Д. Наказовий спосіб в англійській мові. *English Prime* : вебсайт. URL: <https://englishprime.ua/uk/povelitelnoe-naklonenie-v-anglijskom-yazyke/> (дата звернення: 24.11.2023).
64. Українська мова: Енциклопедія. Вид. 2-е. Ред. кол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк (заст. голови), Є. А. Карпіловська (відп. секретар), І. Р. Вихованець, П. Ю. Гриценко, С. Я. Єрмоленко, Л. М. Задунайська, Н. Ф. Клименко, О. С. Мельничук, В. В. Німчук, Г. П. Півторак, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
65. Умрихіна Л. В. Категорія модальності в контексті лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія*. Одеса, 2016. № 21. Т. 1. С. 72–74.
66. Умрихіна Л. В. Проблема розмежування спонукальних і оптативних речень. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Філологія*. 2016. Т. 19, № 1. С. 139-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_fil_2016_19_1_21 (дата звернення: 23.11.2023).
67. Умрихіна Л. В. Семантика оптатива та засоби його вираження в сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2007. 179 с.
68. Умрихіна Л. В. Специфіка оптативних номінативних конструкцій. *Закарпатські філологічні студії*, 2023. Вип. 28. Т. 2. С. 47–52.
69. Умрихіна Л. В. Статус модально орієнтованих синтаксичних конструкцій : проблема диференціації. *Філологія : сучасний погляд на вивчення актуальних проблем* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Класич. приват.

- ун-т. Запоріжжя : КПУ, 2018. С. 31–34. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/2801> (дата звернення: 27.11.2023).
70. Фоміна Л. В. Комунікативна організація безсполучникового складного речення спонукального типу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2000. 15 с.
 71. Франчук Б. Реалізація комунікативної інтенції спонукування в мовотворчості Уласа Самчука. *Матеріали II Міжнародної молодіжної конференції «Платон мені друг, але істина дорожча»: теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук*. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. С. 254–256.
 72. Франчук Б. Термінообшир поняття волевиявлення в контексті дисциплін соціально-гуманітарного циклу. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Філологічний факультет*. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. С. 191–192.
 73. Харченко С. В. Семантико-синтаксична та комунікативна структура речень спонукальної модальності : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2001. 20 с.
 74. Харченко С. Спонукальність як модально-синтаксична категорія. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Філологія* : зб. наук. пр. / відп. ред. Н. Л. Іваницька. Вінниця : ВДПУ, 2000. Вип. 2. С. 142–145.
 75. Шабат-Савка С. Діалогічність у художньому дискурсі : толерантний і атолерантний регістр текстової комунікації. *Slavia Orientalis*. Т. 69, № 1. 2020. С. 143–155.
 76. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : «Букрек», 2014. 412 с.
 77. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції та синтаксична модальність. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного*

- університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Філологія : [зб. наук. пр. / гол. ред. Н. Л. Іваницька]. Вінниця : ВДПУ, 2011. Вип. 13. С. 151–155.
78. Шабат-Савка С. Категорія комунікативної інтенції : типові вияви та синтаксична реалізація в сучасній українській мові. *Українська мова*, 2013. № 1 (45). С. 104–114.
 79. Шабат-Савка С. Т. Комунікативна інтенція і теорія мовленнєвих актів : лінгвістично-філософський контекст. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. Вип. 28. С. 494–498.
 80. Шабат-Савка С., Франчук Б. Різномірні засоби вираження комунікативних інтенцій спонування: українсько-англійський переклад. Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю від дня народження професора Ніни Гуїванюк / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2024. С. 204–206.
 81. Шаповал І. А. Бажальність як основа мовної категорії оптативності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): зб. наук. пр. / гол. ред. Н. Л. Іваницька*. 2013. Вип. 18. С. 99–103.
 82. Шаповал І. А. Семантико-прагматичні параметри оптатива в українській та англійській мовах: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Івано-Франківськ, 2021. 266 с.
 83. Шатілова О. С. Проблема створення класифікації спонукальних конструкцій в українській мові (на матеріалі публіцистичних текстів початку ХХІ століття). *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство*. 2011. Т. 19, вип. 17(1). С. 166–171.
 84. Швидка Н. В. Імперативні речення в сучасній українській мові : семантика, засоби вираження спонукальності, функції : дис. канд. філол. наук: 10.02.01. Слов'янськ, 1998. 172 с.

85. Шевелєва М. Улас Самчук – український Гомер XX століття. *Український інтерес*: вебсайт. URL: <https://uain.press/blogs/999337-999337> (дата звернення: 27.11.2023).
86. Шинкарук В. Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення : монографія. Чернівці : Рута, 2002. 272 с.
87. Asarina A., Shklovsky K. Optativity in English and Other Languages. MIT, 2008. 14 p. URL: <https://web.mit.edu/alya/www/optativity-handout.pdf> (дата звернення: 30.10.2024).
88. Ballie Sh. General linguistics and issues of the French language. Foreign Language Publishing. 1955. 416 p.
89. Chalker S., Weiner E. Oxford Dictionary of English Grammar. The new authoritative guide. London : BCA, 1994. 448 p.
90. Chung S., Timberlake A. Tense, aspect, and mood. *Language typology and syntactic description*. Vol. 3. Cambridge : Cambridge University Press, 1985. Pp. 202–258.
91. Depraetere I., Reed S. Mood and modality in English. Bas Aarts, April McMahon, Lars Hinrichs (eds.). *The Handbook of English Linguistics*, Second Edition. Wiley. 2021. Pp. 207–227.
92. Fintel von K. Modality and Language. In *Encyclopedia of Philosophy*, 2nd edition / edited by D. M. Borchert. MacMillan, 2006. Pp. 20–27.
93. Grosz P. On the Grammar of Optative Constructions. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2012. 346 p.
94. Gurbanova S. E. Verbs Expressing Wish and Their Modality Features in Modern English. *International Journal of English Linguistics*, Vol. 2, No. 6, 2012. Pp. 80–85.
95. Palmer F. R. Mood and modality (2nd edition). New York : Cambridge University Press, 2001. 236 pp.
96. Searle J. A classification of illocutionary acts: *Language in Society*, Vol. 5, No. 1 (Apr., 1976). Cambridge University Press, 1976. Pp. 1–23. URL: <http://www.jstor.org/stable/4166848>. Accessed: 01.08.2024.

97. Shapoval I. Expression of modality: a cross-linguistic perspective. *Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2013)* : матеріали Міжнар. наук. інтернетконф., (м. Івано-Франківськ, 13 березня 2013 р.). Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2013. С. 229–230.
98. Shapoval I., Goshylyk V. The Cognitive-Semantic Differentiation of the Optative Utterances in Modern English. *European Journal of Humanities and Social Sciences*. 2020. Vol. 3. Pp. 59–62.
99. Steen G. Basic discourse acts: When language and cognition turn into communication. Cognitive linguistics, functionalism, discourse studies: Common ground and new directions : Abstracts of the 8th International Cognitive Linguistics Conference, 20–25.07.2003. P. 15–16.
100. Webster's Desk Dictionary of the English Language. New York : Portland House, 1990. P. 5.
101. Zhang J. A Semantic Approach to the English Modality. *Journal of Language Teaching and Research*. Vol. 10, No. 4, 2019. Pp. 879–885.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самчук У. О. Волинь : у 3 ч. Київ : Київська правда, 2005. Т. 1. 584 с.
2. Самчук У. О. Волинь. Т. 2. Київ : Дніпро, 1993. 334 с.
3. Самчук У. О. Марія. Київ : Школа, 2009. 320 с.
4. Самчук У. О. Чого не гоїть вогонь. Київ : Укр. письменник, 1994. 233 с.
5. Samchuk U. Maria : the chronicle of a life. Toronto : Language Lanterns Publications Inc., 2011. 256 p.